

School als Werkplaats

Verkenning methodiek MBO niveau
3 en 4 opleidingen

Voorwoord

De School Als Werkplaats, inmiddels vanzelfsprekend in het Friesland College en bekend binnen en buiten de provincie. Jongeren die een MBO opleiding volgen, en die door verschillende oorzaken soms moeite hebben om zich te concentreren op die opleiding, zo begeleiden dat ze niet uitvallen, maar juist wel hun diploma halen, dat is wat de School Als Werkplaats wil bereiken. Professionals van verschillende instellingen voor o.a. jeugdhulpverlening, jeugd(gezondheids)zorg en jongerenwerk zijn IN de school IN de groepen samen met docenten aan het werk.

Deze vorm van preventief werken en deze unieke samenwerking maakt dat docenten de weg naar advisering, hulp en ondersteuning makkelijk weten te vinden, dat studenten gemakkelijk en op een vanzelfsprekende manier de weg vinden naar meer of minder intensieve hulp en dat de grenzen tussen instellingen geen onnodige bureaucratie betekenen. De resultaten staan, de uitvalpercentages zijn lager geworden en de vraag naar inzet van het team van de School Als Werkplaats neemt toe.

Na een start bij de niveau 2 opleidingen is het SAW team aan het begin van het studiejaar 2014-2015 ook actief op de hogere opleidingsniveaus van de opleidingen in Leeuwarden.

Reden om als vervolg op het in 2013 gepubliceerde onderzoek naar de methodiekbeschrijving van de School Als Werkplaats, nu een verkenning te laten doen naar de eerste ervaringen van werkers die ook in opleidingen op de hogere MBO niveaus werken. Belangrijk om veronderstellingen te toetsen, zoals de uitspraak dat studenten die een hoger MBO niveau volgen minder ondersteuning nodig hebben en minder risico lopen op uitval. Of om helder te krijgen dat de eerste ervaringen met deze studenten laten zien dat de methodiek bij deze studenten andere accenten heeft.

De resultaten van gesprekken met een aantal van de teamleden SAW laten zien dat er wel degelijk veel studenten zijn die te maken hebben met vergelijkbare problematiek als studenten uit de lagere opleidingsniveaus, alleen deze studenten komen er minder snel mee en redden het op eigen kracht veel verder. De methodiek op niveau 3 en 4 hoeft niet anders te zijn wanneer het om preventief werken gaat: het dichtbij of in de onderwijssituatie zijn, zorgt er ook bij deze groepen studenten voor dat contact en eventuele verdere hulp drempelloos is.

Deze verkenning, het al uitgebrachte onderzoek uit 2013 en het deel dat nog komen gaat over het toepassen van de methodiek in de bedrijven - waar studenten werken in praktijkroutes of op stage of na het afronden van hun opleiding naar toe gaan - maken duidelijk dat SAW voor het hele MBO van cruciaal belang is. Het voedt mijn overtuiging dat we SAW structureel binnen onze scholen in moeten bedden!

Liesbeth Vos, voorzitter college van bestuur Friesland College

*Het Nederlands Jeugdinstituut heeft dit rapport geschreven op verzoek van het Friesland College
Dit rapport is mogelijk gemaakt door het Ministerie van OC&W*

Auteur Corian Messing

Nederlands Jeugdinstituut

Catharijnesingel 47

Postbus 19221

3501 DE Utrecht

Telefoon 030 - 230 6505

Website www.nji.nl

c.deen@nji.nl

Nederlands
Jeugd
instituut

Exemplaren van dit rapport zijn te bestellen bij het Friesland College, secretariaat Studenten Service Centrum, telefoon: 088 – 060 3280. Meer informatie: www.frieslandcollege.nl/saw.

Inhoud

Inleiding.....	5
Samenvatting	7
1 Wat is school als Werkplaats?	11
1.1 Uitgangspunten, doelstelling en team	11
1.2 Plaats ten opzichte van de bestaande ondersteuningsstructuur	14
2 Onderzoeksopzet.....	15
3 Kenmerken van de doelgroep.....	17
4 De inzet van SAW op niveau 3 en 4.....	19
4.1 Veronderstellingen	19
4.2 Toeleiding naar SAW	25
4.3 Afstemming tussen docent(coach) en SAW	28
4.4 Afstemming met ouders	30
4.5 Competenties SAW op niveau 3 en 4	30
5 De kenmerken van de ‘nieuwe begeleider’.....	32
5.1 Mening van de docent(coaches)	32
5.2 Mening van de SAW’ers.....	33
6 Inzicht in het takenpakket van de SAW’er	34
6.1 Het takenpakket SAW volgens de docent(coaches)	34
6.2 Het takenpakket SAW volgens de SAW’ers	35
7 Meerwaarde en ontwikkelvragen	36
7.1 Meerwaarde van de inzet van School als Werkplaats op niveau 3 en 4	36
7.2 Wat kan nog beter	38
8 Tot slot	42
8.1 Conclusies	42
8.2 Aanbevelingen.....	43
Bijlage 1: Profiel medewerkers School als Werkplaats.....	46
Bijlage 2. Tabellen de Nieuwe Begeleider en het takenpakket.....	47

Inleiding

Een aantal jaren geleden startte School als Werkplaats (SAW) in het Friesland College, met het doel het voortijdig schoolverlaten terug te dringen. Er is met meerdere partners lang over nagedacht en er is met alle partners een 'stip op de horizon' geformuleerd. Studenten verdienen het om met aandacht en vanuit vertrouwen te worden benaderd en niet vanuit zoeken naar problemen, gevolgd door het stellen van diagnoses, behandelen en verwijzen. Vervolgens is besloten dat deze missie vraagt om het doorbreken van de bestaande structuren en verkokering tussen jeugdhulp, welzijnswerk, de gemeente en de school. En zo is gekozen om met elkaar te gaan experimenteren en 'werkende weg' te ontdekken wat de juiste aanpak en werkwijzen zouden kunnen zijn met als conclusie het 'gewoon te gaan doen'. Belangrijk resultaat is voor alle partijen het voorkomen van onnodige uitval door IN de school en in de klas samen te gaan werken. Kenmerkend symbool werd de brug die gebouwd wordt terwijl je er op loopt. Dit was, zeker in de beginperiode, een sterk beeld, dat de openheid in de ontwikkelrichting goed weergaf.

School als Werkplaats bestaat nu enkele jaren en heeft zich ontwikkeld tot een krachtige en goed functionerende methodiek met landelijke bekendheid. Begonnen op niveau 2, is de methodiek nu uitgebreid naar niveau 3 en 4. Daarover gaat dit rapport. Want ook op niveau 3 en 4 nam de nieuwsgierigheid en interesse voor deze werkwijze toe en al snel vonden de docenten, vakspecialisten en docent(coaches) ook op deze niveaus School als Werkplaats een onmisbare vorm van ondersteuning, vooral voor de studenten, maar zeker ook voor de degenen die bij hen zijn betrokken.

Dit rapport getuigt van de snelle en positieve ontwikkeling van School als Werkplaats op niveau 3 en 4. De basis voor dit rapport is de eerder verschenen methodiekbeschrijving (2013) van School als Werkplaats. In dit eerste rapport is de methodiek beschreven, zoals tot stand gekomen op niveau 2. Incidenteel werden toen al studenten uit niveau 3 en 4 opleidingen aangemeld. De inzet van School als Werkplaats is sinds het schooljaar 2013 – 2014 op een meer structurele basis mogelijk op steeds meer niveau 3 en 4 opleidingen van het Friesland College.

In deze rapportage gaan we na of aanpassingen nodig zijn in de voor niveau 2 ontwikkelde methodiek, wanneer deze op niveau 3 en 4 wordt ingezet. We doen dat door gesprekken te voeren met de betrokken medewerkers van School als Werkplaats en een aantal docent(coaches) en door het gebruik van vragenlijsten die de docenten/ vakspecialisten tijdens een gesprek dan wel via de mail hebben ingevuld.

Tot slot wil ik de docent(coaches) en medewerkers van School als Werkplaats op niveau 3 en 4 van harte bedanken voor de geïnvesteerde tijd, openheid en bereidwillige medewerking en David Rooth als onovertroffen gastheer en gesprekspartner.

December 2014

Corian Messing

Samenvatting

Deze rapportage bouwt voort op de in 2013 verschenen rapportage over School als Werkplaats, die de inzet van de methodiek op niveau 2 beschrijft.

In deze rapportage staat uitbreiding van de methodiek naar niveau 3 en 4 centraal, met als voornaamste vraagstelling hoe de SAW methodiek op niveau 3 en 4 toepasbaar is. Zijn daarvoor aanpassingen nodig in de bestaande methodiek, die voor niveau 2 is ontwikkeld? Zo ja, op welke onderdelen van de methodiek?

In interviews met docent(coaches) en medewerkers van School als Werkplaats (verder SAW'er) die op niveau 3 en 4 werken is deze vraagstelling verkend.

Doelgroep

Studenten op niveau 3 en 4 hebben niet opvallend andere problemen dan de studenten op niveau 2.

Wel gaan zij in vergelijking met niveau 2 studenten anders om met deze problemen:

- ze proberen problemen langer zelf op te lossen en houden deze langer voor zich.
- ze maken een strikter onderscheid tussen school en privé.
- ze hebben eerder in de gaten dat ze beginnen af te glijden en beseffen dat er iets moet gebeuren. Dat kan voor hen de aanleiding zijn om met de docent(coach) in gesprek te gaan, dan wel om signalen af te geven dat er iets is.
- in gesprekken geven de studenten vaak een inhoud rijke beschrijving van wat er speelt. De SAW'er hoeft de informatie niet door het stellen van vele gedetailleerde vragen helder te krijgen. De student begrijpt verdiepende vragen en kan relatief goed reflecteren.

Vaak komt de problematiek aan het licht dankzij opvallend verzuim: in structuur ('iedere donderdag') of in hoeveelheid uren. Dit is vaak de reden voor de docent(coach) om het gesprek met de student aan te gaan.

Veronderstellingen.

Ten tijde van de uitbreiding naar niveau 3 en 4 leefden er enkele veronderstellingen die sturend zijn geweest voor de inrichting van de inzet van SAW op niveau 3 en 4. Deze veronderstellingen zijn getoetst aan de ervaringen in de praktijk.

1. *Studenten op niveau 3 en 4 zijn zelfstandiger, beter in staat over zichzelf na te denken en werken doelgerichter.* Dit komt gemiddeld genomen overeen met de ervaring van zowel docent(coaches) als SAW'ers.
2. *De wenselijkheid die op niveau 2 bestaat om via informeel contact tot het noodzakelijke vertrouwen te komen als basis onder de werkrelatie is geringer bij studenten op niveau 3 en 4.* Ook op niveau 3 en 4 vindt men informeel contact belangrijk, al blijkt wel dat het veel minder voorwaardelijk is om tot een vertrouwensbasis te komen. Het helpt om de SAW'er bekender te maken op de opleiding en stimuleert daarmee dat studenten zichzelf melden bij de SAW'er. Het overgrote deel van de SAW'ers heeft nauwelijks tijd voor deze vorm van contact en een enkeling werkt op een opleiding waar nauwelijks mogelijkheden voor informeel contact bestaan. Desondanks concluderen de SAW'ers dat dit niet leidt tot complicaties in de samenwerking met de studenten. SAW en student komen al snel tot een vertrouwensband: de basis daarvoor ligt gewoonlijk in de goede samenwerking en afstemming tussen SAW en docent(coach). Voor de student is zijn docent(coach) volledig te vertrouwen en als die hem aanraadt om met de SAW'er te gaan praten, dan neemt de

student dat op diens gezag aan. Daar komt bij dat de student op niveau 3 en 4 de rol en positie van de SAW'er beter begrijpt, ook wanneer hij de SAW'er nog niet kent.

3. *Omdat studenten sneller inzicht verwerven, doelgerichter zijn en beter in staat zijn tot zelfreflectie, en het contact starten vanuit een informele relatie bij hen minder van belang is, zal de SAW'er met hen kortere trajecten doorlopen.* Het is waar dat trajecten soms korter zijn, maar nog steeds komen ook langere trajecten voor. Daarbij speelt een rol dat een student soms lang met een probleem blijft rondlopen, in de hoop het zelf op te lossen. Wanneer hij dan met de problemen naar buiten treedt, kan het zijn dat het de SAW'er veel tijd kost om tot een oplossing te komen. Een kort traject zal soms inderdaad het gevolg zijn van de grotere mate van zelfstandigheid en het hogere cognitieve niveau van de student, maar een kort traject kan ook wijzen op een forse problematiek: de SAW'er ziet al snel dat ook hij, als generalist, overvraagd is en verwijst direct door naar specialistische hulp.
4. *Er van uitgaande dat de SAW'er met studenten op niveau 3 en 4 kortere trajecten zal lopen, is voor de inzet van SAW op niveau 3 en 4 een zwaardere norm te hanteren.* Deze norm houdt in dat een SAW'er op niveau 2 in vier uur tijd per week 40 studenten onder zijn hoede kan nemen en op niveau 3 en 4 in vier uur tijd per week 80 studenten bedient. Deze norm is genuanceerd te beoordelen. De SAW'ers komen er momenteel mee uit en vragen niet om meer uren. Maar wel melden zij een gestaag toenemende werkdruk. Naarmate SAW bekender wordt op niveau 3 en 4 melden de docent(coaches) steeds meer studenten aan en neemt het aantal zelfverwijzers licht toe. Maar ook het aantal studenten dat men voorheen in begeleiding had en dat nog af en toe aandacht vraagt, groeit. Sommige SAW'ers komen nu dan ook op het punt dat ze keuzes moeten gaan maken, dan wel niet meer kunnen voldoen aan een krachtig kenmerk van SAW op niveau 2: (informeel) bekend zijn met alle studenten van een opleiding waarvoor de SAW'er werkt.
5. *Omdat studenten op niveau 3 en 4 zelfstandiger en zelfredzamer zijn, zal de SAW'er minder tijd besteden aan het verwijzen van studenten. Hij kan dit met een gerust hart meer aan zichzelf overlaten.* De praktijkervaringen van docent(coaches) en van SAW onderschrijven deze veronderstelling niet. Ook op niveau 3 en 4 is het begeleiden van verwijzingen wenselijk en noodzakelijk.
6. *Het werken met studenten op niveau 3 en 4 vergt andere vaardigheden in het signaleren en in de gespreksvoering dan op niveau 2.* Dit is inderdaad het geval. Bij het signaleren op niveau 3 en 4 is meer alertheid nodig voor bedekte hints. Ook de gesprekstechniek is anders: vanwege een hoger cognitief niveau is bij deze studenten meer reflectie mogelijk is, is het mogelijk hen tot meer zelfwerkzaamheid aan te zetten en kan meer met beelden en open vragen worden gewerkt.

Toeleiding

Zowel op niveau 2, als op niveau 3 en 4, verloopt de toeleiding naar SAW in hoofdzaak via de docent(coach). Zelfaanmeldingen komen op niveau 3 en 4 weinig voor, duidelijk minder dan op niveau 2, waardoor de spilfunctie van docent(coach) op niveau 3 en 4 nog belangrijker is. Dit heeft te maken met het wat 'verborgen bestaan' dat de SAW'er op de opleidingen leidt. Daarin speelt vooral de wijze waarop de SAW'er is geïntroduceerd een rol en in incidentele gevallen de visie van de docent(coach). Op veel opleidingen is geen sprake van een introductie van de SAW'er, of heeft deze geen tijd om zich voor te stellen in de lesgroepen. Overigens blijkt dit in de praktijk hoogstens uit te maken voor het aantal (zelf)aanmeldingen, maar niet voor de inhoud van het contact.

De SAW'ers hebben de indruk dat zij een dekkend aanbod bieden: zij bereiken de studenten die ondersteuning nodig hebben. Al met al is men dan ook tevreden over de toeleiding.

Afstemming SAW en docent(coach)

De afstemming verloopt op niveau 3 en 4 in grote lijnen zoals op niveau 2. SAW'er en docent(coach)werken intensief samen. Zij delen een visie op inzet en doelen en bepalen samen welke lijn is te volgen bij een individuele student, maar ook bij de inzet van SAW in het algemeen. Wel is het contact tussen beide minder persoonlijk dan op niveau 2: SAW en docent(coach) hebben minder mondeling overleg, maar mailen, bellen en Whatsappen voornamelijk. Een ander verschil met niveau 2 is dat de SAW'er nauwelijks of nooit deelneemt aan diverse overlegvormen binnen de opleidingen. Nieuw is de inzet van Eduarte: een gedeeld registratiesysteem van het Friesland College, dat zowel de docent(coach) als de SAW'er kan benutten om korte voortgangs- en gespreksverslagen in op te nemen. Dit vereenvoudigt de onderlinge afstemming aanzienlijk, aangezien dit systeem onafhankelijk van iemands aan- of afwezigheid is te raadplegen.

Afstemmen met ouders

Zowel op niveau 2 als op niveau 3 en 4 blijkt variatie te bestaan in de wijze waarop de SAW'er samenwerkt met de ouders. Op niveau 3 en 4 is daarbij de mening van de student nog belangrijker dan op niveau 2. De SAW'er zal eerst met de student tot overeenstemming komen over het informeren en/of betrekken van de ouders. Dit is echter zelden een punt: gewoonlijk ziet een student al snel in dat het zinvol is om zijn ouders te informeren. Ook de ouders tonen gewoonlijk een grote betrokkenheid bij de schoolloopbaan en vragen er vaak zelf om op de hoogte te worden gehouden. De docent(coaches) en SAW'ers onderschrijven dat ook op niveau 3 en 4 huisbezoeken van belang kunnen zijn, afhankelijk van de problematiek, maar stellen ook vast dat zij hiervoor vaak niet voldoende tijd hebben.

Competenties van de SAW'er op niveau 3 en 4 en de nieuwe begeleider

De competenties die voor SAW op niveau 2 zijn geformuleerd, zijn eveneens van toepassing op de inzet op niveau 3 en 4.

Ook zijn de kenmerken van wat landelijk is gedefinieerd als de 'nieuwe begeleider' vergeleken met de activiteiten van de SAW'er. Dit met het doel om duidelijk te krijgen of de inzet van SAW in lijn is met dit landelijk geformuleerde concept. Dat blijkt het geval te zijn. Centraal staat het werken aan empowerment van de student en het versterken van diens eigen kracht en initiatief, daarover zijn zowel docent(coach) als SAW'er het helemaal eens. Op niveau 3 en 4 is de SAW'er minder bezig met leervragen van de docent(coach) en met het vaststellen welke expertise of welke begeleiding nog ontbreekt.

Het takenpakket van de SAW'er

De centrale doelstelling 'empowerment van de student' is terug te zien in het takenpakket. Als belangrijkste taak benoemen zowel docent(coaches) als SAW het voeren van al dan niet geplande gesprekken met de studenten over privé aangelegenheden. Opmerkelijk is dat de docent(coaches) ook 'verwijzen' als belangrijke taak noemen.

Minder belangrijk vinden zowel docent(coaches) als SAW'ers de aanwezigheid van de SAW'er in de lesgroep, hetzij voor informeel contact, hetzij voor een gerichte (observatie)opdracht. Ook heeft men er weinig behoefte aan om achteraf de pedagogische kant van een les te bespreken. Dit heeft ermee te maken dat men SAW vooral van belang vindt om in te zetten bij de individuele problematiek van

studenten, die kan maken dat het continueren van de schoolloopbaan gevaar loopt. Aandachtspunt is het afleggen van huisbezoeken. Drie SAW'ers zouden hier graag meer tijd aan besteden.

Meerwaarde en ontwikkelvragen.

SAW is nog niet heel lang actief op niveau 3 en 4. Desondanks is de tevredenheid onder docent(coaches) en SAW'ers groot. De SAW'ers hebben snel en effectief hun weg gevonden binnen de school en dankzij de korte lijnen ervaren de docent(coaches) de inzet van SAW als een enorme verrijking en steun. Zowel SAW'ers als docent(coaches) zien nu al dat studenten dankzij de begeleiding vanuit SAW de opleiding afmaken en waar nodig bij de juiste vorm van jeugdhulp terecht komen. Zij voelen zich ook zelf gesteund: dankzij de expertise en het grote netwerk van de SAW'er weten ze zeker dat hun studenten goed geholpen worden en kunnen ze zich weer meer concentreren op het lesgeven.

De introductie en bekendheid van SAW op de opleidingen is als verbeterpunt genoemd. De relatie SAW en docententeam vergt regelmatig onderhoud. Nu werkt de SAW'er met een beperkt aantal docent(coaches) en mede dankzij de recente start lijkt het erop dat nog niet alle docent(coaches) op de opleidingen voldoende weten wie de SAW'er is en wat deze kan. Anderzijds is de werkdruk van een aantal SAW'ers momenteel al fors: bij een continu stijging in de aanmeldingen, zullen zij tot striktere keuzes in de afhandeling moeten komen.

1 Wat is school als Werkplaats?

Het Friesland College is een middelgroot mbo, met meer dan 200 opleidingen op niveau Entree (voorheen niveau 1) t/m 4, BOL en BBL en daarnaast volwassenenonderwijs. De school heeft meerdere locaties, met hoofdvestigingen in Leeuwarden en Heerenveen.

De uitvalcijfers van het Friesland College op niveau 2 maakten duidelijk dat er een oplossing moest worden gevonden voor het voortijdig schoolverlaten. Dat leidde tot de start van School als Werkplaats. Het traject School als Werkplaats is in oktober 2010 vanaf de 'ontwerptafel' verbreed naar het werkveld, waarbij steeds het innovatieve karakter is benadrukt.

In School als Werkplaats werken het Friesland College, de gemeente Leeuwarden, de Friesland Zorgverzekeraar en elf instellingen voor jeugdhulp en welzijn intensief samen aan het terugdringen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten. Door preventieve interventies willen zij verergering voorkomen en snel signaleren.

In deze rapportage is ervoor gekozen de leden van het SAW-team verder aan te duiden als 'SAW'er'. Een SAW'er is een medewerker van één van de participerende instellingen aan School als Werkplaats, dan wel een geselecteerde docent van het Friesland College, die in deze functie is aangenomen, terwijl SAW als traject tevens de inbreng van de school (onder meer de docent(coach)es) omvat.

1.1 Uitgangspunten, doelstelling en team

Uitgangspunten bij de start van SAW

- Het versterken van het pedagogische basisklimaat in de lesgroep voorkomt uitval. De pedagogische taak van de docent is van belang, maar vaak nog onderbelicht.
- De school is te zien als vind- én werkplaats voor studenten met een (extra) ondersteuningsbehoefte. Motto: 'we gaan niet het probleem exporteren, maar hulp importeren'. Dus: hulp bieden op school, zo dicht mogelijk bij de leerloopbaan.
- De bevindingen van de Amaryllisgroep, de Vlielandgroep (januari 2010), onder meer resulterend in het provinciale project 'Kind in Fryslân', en het advies van de parlementaire werkgroep 'Toekomstverkenning Jeugdzorg' (mei 2010). Tot de breed onderschreven 'Amaryllis- uitgangspunten' behoren onder meer:
 - o redeneer vanuit de kracht van studenten en sluit aan op de gezonde kant van de jongeren.
 - o onderschrijf het belang van één hulpverlener die de regie houdt en het werken volgens één gezin, één plan. Toegepast op SAW betekent dit: één aanpak, één team.
- De tweedelijnszorg (dat wil zeggen: de meer specialistische zorg zoals GGZ, Jeugdhulp Friesland, etc.) dient de eerstelijnszorg te ondersteunen. De jeugdhulp in de eerste lijn dient dusdanig toegerust te zijn, dat zij (onnodige) instroom naar meer specialistische jeugdhulp kan verminderen of verkorten en dat verwijzingen zonder vertraging verlopen. Voorwaarde is wel dat de eerste, meer generalistische lijn haar verantwoordelijkheid neemt en de capaciteit plus kwaliteit heeft/krijgt om dit uit te voeren.

In het SAW-team werken medewerkers uit de eerste en de tweede lijnszorg samen. Zij versterken elkaar en zetten elkaar waar nodig in, zonder hiërarchische verhoudingen in het team.

Doelstellingen van SAW

Bij aanvang zijn de volgende doelen vastgesteld:

- Voorkomen van voortijdig schooluitval (als voorloper op maatschappelijke uitval) door in te zetten op het voorkomen van schoolverzuim. De nadruk op preventief interveniëren, vergroot de kans op een succesvolle afronding van de schoolloopbaan met minimaal een startkwalificatie, dan wel een diploma.
- Efficiënter en integraal organiseren van jeugdhulp en welzijn. Dankzij een efficiëncyslag in de preventieve, meer generalistische jeugdhulp is de inzet van meer gespecialiseerde (duurdere) tweedelijnszorg te verminderen.
- Gezamenlijk bewerkstelligen dat de aansluiting binnen de keten van jeugdhulp en welzijn verbetert (aansluiting 1^e en 2^e lijns jeugdhulp).
- Het ontwikkelen en verbeteren van het pedagogische repertoire van docenten en docent(coach)es, zodat zij problematiek bij de studenten eerder en beter signaleren.

Uitwerking van de doelstellingen

SAW is gestart op het Friesland College, op de BOL opleidingen niveau 2, omdat hier het grootste deel van de potentiële voortijdige schoolverlaters zit. Daarna is SAW langzaam aan verspreid over de opleidingen op niveau 3 en 4. Het FC bestaat uit meerdere branchegerichte scholen, die meerdere opleidingen aanbieden. Een SAW'er is verbonden aan een school en werkt gewoonlijk voor meerdere opleidingen binnen die school, tenzij de opleiding precies groot genoeg is voor één SAW'er. Het Friesland College heeft samen met partijen uit jeugdhulp en welzijn vanuit de genoemde uitgangspunten een werkwijze ontwikkeld, waardoor studenten (en hun thuissituatie) *tijdig* en *integraal* zorg en ondersteuning ontvangen, waarbij de school vind- en werkplaats is. De samenwerking is zodanig georganiseerd, dat de student steeds met één persoon wordt geconfronteerd en ieders eigen professionaliteit en specialisme behouden blijven. De ondersteuning en hulp zijn daarbij met elkaar en niet na elkaar in te zetten.

In de opzet is uitgegaan van wederkerigheid: docent(coach) en SAW'er leren van elkaar. De medewerkers van SAW zijn op locatie aanwezig. Binnen een opleiding werkt men nauw samen met de docenten en vakspecialisten die een coachende taak hebben¹ bij de vraag 'hoe en wanneer is begeleiding in te zetten voor studenten die dreigen uit te vallen'. Maar bijvoorbeeld ook hoe pedagogische vaardigheden zijn te vergroten. Omgekeerd delen de docent(coach)es hun kennis met de SAW-medewerkers over de mogelijkheden en beperkingen die zijn verbonden met het bieden van ondersteuning binnen een onderwijscontext. En zij maken duidelijk wat zij betekenen voor de studenten, zowel vanuit didactisch als vanuit pedagogisch oogpunt. Door de samenwerking ontstaat overdracht van kennis en ervaring tussen de leden van het SAW-team en docenten: zowel de docent(coaches), als de docenten en vakspecialisten.

Het School als Werkplaats team

Om de gestelde doelen te realiseren, is een team samengesteld met generalistische functionarissen die in dienst zijn van diverse jeugdhulp- en welzijns instellingen. Iedere instelling levert een

¹ Vanwege de leesbaarheid duiden we deze docenten en vakspecialisten verder aan als 'docent(coach)es'. Vakspecialist is een aanduiding voor een type docent dat de student begeleidt bij het aanleren van vaardigheden en bij het verkrijgen van vakkennis. Bijvoorbeeld door instructies, workshops en trainingen

medewerker die geïnteresseerd en gemotiveerd is om in deze opzet te werken en zich de generalistische werkwijze die erbij hoort eigen wil maken en soms al eigen heeft gemaakt. De generalisten zetten zich in principe in voor alle studenten van een opleiding, maar besteden een groter deel van hun tijd aan de ongeveer 20%² bij wie sprake is van lichte tot intensieve problematiek. Zij beseffen wat het betekent hulp en steun te bieden vanuit een onderwijscontext en zijn goed thuis in de leefwereld van jongeren en jong volwassenen.

Tot hun takenpakket behoort het vroegtijdig signaleren van problemen die mogelijk leiden tot schoolverzuim/-uitval. Zij bieden ondersteuning aan studenten in overleg met de verantwoordelijke docent(coach), maar kunnen ook docenten ondersteunen, praktische hulp bieden, specialistische zorg inschakelen (de verwijzing naar de tweede lijn), een relatie leggen met thuis, etc.

Samengevat: de SAW'er op het Friesland College is een *generalist* op de school en de opleiding(en) die hij bedient en een *specialist* binnen het SAW-team. Zijn werkzaamheden verricht hij op de werkplek van docent(coach) en student, die tevens dient als vindplaats voor de jeugdhulp. Generalist en docent(coach) werken nauw samen, doen ervaring op en leren van elkaar. Samen werken zij vanuit een preventieve werkwijze voor studenten, enerzijds gericht op het voorkomen van schooluitval en anderzijds op het voorkomen van onnodig intensieve zorg. Waar nodig regelt de generalist, in samenspraak met de docent(coach) een gerichte en snelle verwijzing. Dat lukt, omdat de SAW'ers een korte lijn hebben naar elkaars specialistische kennis en achterliggende voorzieningen.

Ten tijde van het onderzoek zijn de leden van het SAW-team in de eerste lijn afkomstig van Welzijn Centraal (24 uur), het RMC Jeugdloket Leeuwarden (12 uur), jeugdgezondheidszorg (12 uur), ZIENN! (12 uur), MEE (12 uur), VNN (12 uur) en Fier Fryslân (12 uur) die ieder één medewerker leveren. Vanuit de meer gespecialiseerde zorg doen mee: KINNIK (GGZ-jeugd, 20 uur en twee medewerkers), Jeugdhulp Friesland (16 uur), REIK (LVB-zorg, 12 uur) en Bureau Jeugdzorg voor 12 uur.

Ook zijn inmiddels drie medewerkers van het Friesland College werkzaam als SAW'er, waarvan één op niveau 3 en 4. Deze drie zijn geselecteerd op achtergrond (lieft in jeugdhulp of welzijn), ervaring binnen de interne zorgstructuur van het Friesland College en op motivatie/ interesse.

Er zijn onderling verschillen in de inbreng. De grootste leveranciers van medewerkers met een opleiding in jeugdhulp en/of welzijn zijn Welzijn Centraal en KINNIK en Jeugdhulp Friesland in iets mindere mate. Alle andere instellingen investeren 12 uur.

Inzet

Na afronding van de eerste onderzoeksfase in 2013 is de uitbreiding van SAW binnen de niveau 2 opleidingen gestaag doorgegaan, met als gevolg dat daar nu ongeveer 1000 studenten worden bereikt.

De SAW'ers hebben al vanaf de start incidenteel studenten uit niveau 3 en 4 begeleid. Gaandeweg werd duidelijk dat ook op dit niveau behoefte bestaat aan deze vorm van ondersteuning.

Momenteel is SAW actief op alle niveaus BOL in Leeuwarden en bereikt het SAW- team ruim 4000 studenten. In de praktijk betekent dit dat de medewerkers van SAW op vier scholen inzetbaar zijn voor de niveau 3 en/of 4 studenten, waar zij gewoonlijk voor meerdere opleidingen werken:

² Hierbij gaan we uit van het landelijke gegeven: ong. 15% met lichte problemen, en max. 5% met zwaardere problematiek.

- School voor commercie & dienstverlening (opleidingen: secretariële dienstverlening en Marketing & Communicatie, Financieel en juridische dienstverlening, managementopleidingen Horeca, commerciële dienstverlening)
- School voor zorg, service & welzijn (opleidingen: Verpleging en Verzorging)
- D’Drive: school voor creatieve industrie en pedagogisch werk (opleidingen: uitvoerend artiest, productie, mode design. Media en ICT, Game Design en applicatieontwikkeling, mediavormgeving en desktop publishing 3)
- School voor techniek en technologie (Engineering, Bouw, hout & Interieur, Bouw en Onderhoud.)

Ook is een SAW’er werkzaam op Life Sciences: een samenwerking van het Friesland College met het Nordwin College, het groene opleidingscentrum voor vmbo, mbo en Cursus & Contract onderwijs, met onder meer een locatie in Leeuwarden.

1.2 Plaats ten opzichte van de bestaande ondersteuningsstructuur

SAW werkt in iedere school samen met ‘contactpersonen studentenzorg’. Afhankelijk van de omvang van een school, staan één of meerdere contactpersonen studentenzorg ter beschikking. Dit zijn docenten met specifieke begeleidingsstaken, die in dienst zijn van de afzonderlijke scholen van het Friesland College. Zij worden inhoudelijk ondersteund door het Studenten Service Centrum, onder de noemer van FC Support. Daarnaast beschikt iedere school over verzuimcoördinatoren (soms de contactpersoon studentenzorg).

‘FC Support’ is de naam van de ondersteuningsstructuur in het Friesland College en valt onder het Studenten Service Centrum. Tot FC Support behoren twee zorgcoördinatoren (één voor de hoofdvestiging Leeuwarden, één voor de hoofdvestiging Heerenveen). Zij hebben het relatiebeheer met alle organisaties op het terrein van zorg, hulpverlening en veiligheid in hun pakket, evenals specifieke projecten, zoals het Ontmoetingscentrum Jonge Ouders en de toeleiding naar Kamers met Kansen. Zij onderhouden contact met de gemeenten in het kader van VSV en met de VO-scholen om tot een warme overdracht van studenten te komen. Ze begeleiden het Jongeren Informatie Punt (JIP) in de school (een laagdrempelig informatiepunt voor en door jongeren).

Ten tijde van het onderzoek is binnen het Friesland College de besluitvorming over de inrichting van de samenwerking tussen SAW en FC Support (de interne ondersteuningsstructuur) nog niet afgesloten. Uitgangspunt is dat het concept SAW met de voor haar kenmerkende werkwijzen sturend zijn voor de inrichting van de ondersteuningsstructuur binnen de school. Waar SAW overlapt met (‘delen’ van) de structuur binnen het Friesland College, wordt deze om- of afgebouwd.

2 Onderzoeksopzet

In aanvulling op het eerste onderzoek, dat in 2013 is afgesloten, is het NJI in 2014 verzocht om een beschrijving te maken van de aanpassingen in de methodiek die nodig zijn gebleken om de tussen 2010 en 2013 voor niveau 2 ontwikkelde methodiek ook op niveau 3 en 4 toe te kunnen passen. In dit onderzoek staat een kwalitatieve analyse van de praktijk op niveau 3 en 4 centraal, uitgewerkt in een aantal thema's.

Opzet en werkwijze

SAW wordt uitgevoerd in opdracht van de gemeente Leeuwarden en het Friesland College, met een bijdrage van de Friesland Zorgverzekeraar. Contactpersonen binnen het Friesland College zijn David Rooth en Liesbeth Buijs (projectleiding) en Hilda Scholten (directeur van het Studenten Service Centrum). Andere betrokkenen in het onderzoek zijn enkele leden van het team SAW, die op niveau 3 en 4 werken en enkele docent(coach)es van de vier scholen.

Het onderzoek is gestart in de zomer van 2014. Informatie is verzameld door gesprekken te voeren met de betrokken SAW'ers en met enkele van de aan hen gekoppelde docent(coach)es. In totaal is met zeven SAW'ers gesproken en met zes docent(coaches) Tussendoor is overlegd met de projectleiding binnen het Friesland College.

Uitgangspunt in alle gesprekken vormt de bestaande methodiekbeschrijving op niveau 2 uit 2013. Hierin is de essentie van de methodiek vastgelegd, zoals die ook nu nog wordt gehanteerd. In dit rapport herhalen we deze beschrijving niet. We volstaan hier met een verwijzing naar deze rapportage, die de basis vormt voor de huidige verkenning van de aanpassingen die SAW'ers en docent(coaches) op niveau 3 en 4 hebben gemaakt.

Onderzoeksvraag: Hoe wordt de SAW- methodiek, die is ontwikkeld met cursisten op niveau 2, toegepast op studenten van niveau 3 en 4? Zijn aanpassingen nodig in de bestaande methodiek? Zo ja, op welke onderdelen van de methodiek en wat betekent dit voor het takenpakket? Strookt deze ontwikkeling met de kenmerken van de 'nieuwe begeleider', zoals gedefinieerd in de eindrapportage van de thematische werkgroep 'de nieuwe begeleider'³.

In het onderzoek betrokken thema's

In de gesprekken zijn de volgende thema's verkend:

Kenmerken van de doelgroep op niveau 3 en 4

- Algemene kenmerken: leeftijd, verschillen in niveau.
- Aard van de problematiek die de reden vormt om SAW in te schakelen

De inzet van SAW

- Toets van een aantal veronderstellingen die bij de start van SAW op niveau 3 en 4 leefden
- Toeleiding van studenten naar SAW
- Afstemming tussen SAW en docent(coach) en afstemming met ouders.

³ Dit begrip lichten we in hoofdstuk 5 nader toe. Zie ook www.passendonderwijs.nl/mbo

- Competenties van SAW'ers

De kenmerken van de nieuwe begeleider

- Toets van een aantal kenmerken van de nieuwe begeleider, toegepast op de werkzaamheden die de SAW'er ten bate van niveau 3 en 4 uitvoert.

Verkenning van het takenpakket van de SAW'er.

- In de optiek van de SAW'er
- In de optiek van zijn duo-partner: de docent(coach).

Ten slotte is verkend of er sprake is van meerwaarde van de inzet van SAW op niveau 3 en 4: is dit een relevante benadering om mee door te gaan? Is al iets te zeggen over de opbrengsten? En er is gevraagd naar verbeterpunten.

3 Kenmerken van de doelgroep

De studenten die op niveau 3 en 4 een opleiding volgen, verschillen in achtergrond, vooropleiding en vaak ook in leeftijd van de studenten op niveau 2. In dit onderzoek zijn niveau 3 en 4 samengevoegd. Afgaande op de informatie van de SAW'ers, ontstaat de indruk dat zij meer studenten van niveau 3 begeleiden dan van niveau 4. Dit is echter nog niet cijfermatig onderbouwd. .

Verder is aan te tekenen dat ook niveau 3 en 4 niet als één groep zijn te beschouwen. Op alle niveaus is de diversiteit onder de studenten groot: wanneer we het hier over overeenkomsten en verschillen hebben, dan hebben we het dus over de grootste gemene deler.

Niveau 3

Een docent(coach) beschrijft niveau 3 als 'het typische tussenkind'. Het is een student met een hoger niveau dan niveau 2, maar met minder bagage dan studenten op niveau 4. Veel studenten komen vanuit het vmbo-b en vmbo-k en zij zijn vanuit niveau 2 doorgestroomd naar niveau 3.

Docent(coaches) merken dan ook regelmatig dat zij op niveau 3 tegen de grenzen van hun mogelijkheden aan lopen.

Niveau 4

Op niveau 4 stromen veel leerlingen in vanuit het vmbo-t, maar ook wel met een havodiploma. De meesten hebben tot dat moment een ononderbroken schoolcarrière, waardoor zij in vergelijking met niveau 2 en 3 relatief jong zijn bij aanvang van de opleiding. Bij deze studenten merken de docent(coaches) dat zij goed aanspreekbaar zijn, in staat zijn te reflecteren en sterk gefocust zijn op het behalen van een diploma. Deze studenten kunnen privé en school goed scheiden, vandaar dat docenten relatief weinig merken van de soms forse persoonlijke problematiek. De studenten zullen deze minder snel omzetten in ongewenst gedrag in de lessen, iets wat op niveau 2 redelijk vaak voorkomt.

Ondersteuningsbehoefte

De SAW'ers stellen vast dat de vragen en belemmeringen waarmee de studenten op niveau 3 en 4 naar hen toe komen niet wezenlijk verschillen van de problematiek op niveau 2. Ook deze studenten geven te veel geld uit en komen in de schuldsanering, hebben verslavingsproblemen (te veel blowen) en problemen in het gezin, met hun ouders, onverwerkte problemen uit hun jeugd, dan wel belemmeringen in het zelfstandig wonen. Ze maken ingrijpende persoonlijke gebeurtenissen mee. Er zijn studenten met psychische problemen (faalangst, depressiviteit, teruggetrokken gedrag) en stoornissen (autisme, PDD NOS, automutilatie, PTS), die extra begeleiding vragen. Ook valt op dat veel studenten last hebben van concentratieproblemen. Bijna altijd hebben de studenten last van een combinatie van de genoemde problemen.

Er is dus geen verschil vastgesteld in de aard van de problematiek. Een docent(coach) merkt op 'dat mensen nu eenmaal problemen kunnen hebben, ongeacht het opleidingsniveau'. Wel blijken de studenten anders met de problematiek om te gaan dan op niveau 2. Een docent(coach) geeft een omschrijving, die breed wordt herkend:

Ik heb het gevoel dat bij niveau 4 studenten minder op tafel komt. Niveau 2 is een open boek: als daar iets speelt, dan weet je dat meteen. Ze gooien het sneller op tafel. En dan kun je het ook veel sneller analyseren als coach: 'okay, maar tot hoever gaat dit?'. (...) Als er iets is gebeurd, dan moet dat eerst

weg uit het hoofd, want anders kunnen ze niet verder. Dat heeft ook consequenties voor de lessen: die moet je daarop aanpassen. Dat is wat minder op niveau 4: die kunnen wat meer parkeren. Meer een scheiding aanbrengen tussen school en privé.

Een SAW'er vertelt een vergelijkbare ervaring:

De jongeren op niveau 2 zijn eigenlijk heel open, die zijn echt een open boek. En dat er problemen zijn? Ja, dat weet de hele klas wel. En dat is bij niveau 4 wel heel anders. Daar heb je het niet over in de groep: dit is school. Ze zijn in de groep minder openhartig over hun privé leven, dat zijn ze wel als je ze privé spreekt. Ze zijn wat gereserveerder.

De aanleiding voor het signaleren van een probleem bij een niveau 3-4 student ligt vrijwel altijd in opvallend verzuim: in omvang, of in structuur (*'hij is iedere donderdag ziek'*). De docent(coach) merkt het verzuim op en gaat hierover in gesprek met de student.

Een docent(coach) beschrijft een casus, die tevens duidelijk maakt hoe docent (coach) en SAW'er ook op niveau 3 en 4 als duo werken.

Een jongen heeft op een ander ROC niveau 2 gevolgd. Hij had het erg moeilijk met de scheiding van zijn ouders en is daarom uit huis gegaan. Toen is hij gaan overleven. Hij is een aantal jaren gaan werken, maar hij redde het niet. Hij ging drugs gebruiken, maakte schulden en moest een uitkering aanvragen bij de gemeente. Na twee jaar was hij weer zo ver op de rit, dat hij op niveau 3 van het Friesland College wilde starten. Dat ging redelijk, totdat zijn vader overleed, terwijl die bij hem logeerde. Dat had een enorme impact. De jongen kreeg hulp via de huisarts, maar hij had ook behoefte om op school te kunnen praten. Toen heeft de SAW'er een aantal gesprekken met hem gevoerd, ook over naar school gaan. Hij wilde zo graag weer naar school, terwijl het eigenlijk niet ging. Tussen hoofd en hart zat een groot verschil. Hij is nu in therapie, heeft weer contact met zijn moeder, met wie hij 5 jaar geen contact heeft gehad. De docent(coach) heeft een heel uitgebreid gesprek gehad met hem en zijn moeder.

4 De inzet van SAW op niveau 3 en 4

4.1 Veronderstellingen

Ten tijde van de meer structurele uitbreiding van SAW naar niveau 3 en 4 leefden veronderstellingen over de benodigde inzet en de wijze waarop SAW zou gaan werken. Deze waren toentertijd gebaseerd op kennis van de kenmerken van de studenten op de drie niveaus, maar vooral op de ervaringen met SAW op niveau 2. In dit hoofdstuk toetsen we enkele van deze al dan niet expliciete veronderstellingen aan de praktijkervaringen van SAW'ers en docent(coaches).

Veronderstelling 1. Het niveau van de student

Studenten op niveau 3 en 4 zijn zelfstandiger, beter in staat over zichzelf na te denken en werken doelgerichter.

Docent(coaches) en SAW'ers herkennen deze kenmerken in het werken met deze studenten. Zij wijzen daarbij vooral op het daaraan ten grondslag liggende niveauverschil in cognitie. Dat verklaart volgens hen een aantal verschillen, zoals:

- Een student op niveau 4 is beter in staat het eigen aandeel te zien, en zichzelf tot onderwerp van reflectie in een gesprek te maken. Hij heeft meer inzicht in wat hem belemmert dan een niveau 2 student, kan dat gedetailleerder omschrijven en begrijpt adviezen sneller.
- Soms kan dat doorslaan naar een vorm van zelfoverschatting: twee docent(coaches) komen op niveau 3 en 4 studenten tegen die maar blijven geloven 'dat het allemaal wel goed komt', ook al is daarvoor feitelijk geen enkele reden.
- Studenten op niveau 3 en 4 zijn wat meer gericht op het behalen van goede cijfers. Vraagt een SAW'er hoe het met iemand gaat, dan begint een student al snel over zijn cijfers. Een student op niveau 2 zal eerder in termen van beleving en gevoel antwoorden.
- Voor de SAW'er betekent dit dat hij bedacht moet zijn op versluieringsmechanismen: studenten op niveau 3 en 4 zijn in staat de problemen beter te camoufleren. Dat vraagt om meer gespreksvaardigheden om hier doorheen te prikken

Echter: voor de niveau 3 en 4 studenten die bij SAW komen, gaan de genoemde kenmerken vaak minder of niet op. En dat kan nou juist de reden zijn om SAW in te schakelen. Een SAW'er zegt hierover:

Het enige verschil is echt het niveau. Het niveau op 3 en 4 ligt wel iets hoger, maar als het gaat om zelfstandigheid, doelgericht zijn, weten waar je mee bezig bent, soms ook in zelfreflectie: dat ontbreekt op niveau 3 en 4 ook vaak genoeg. Het is ook niet zo dat ik op niveau 2 meer bezig ben met plannen en organiseren, dat komt juist ook op niveau 3 en 4 heel veel voor.

Veronderstelling 2. Minder noodzaak voor informele basis onder SAW

Het is bij niveau 2 studenten gebleken dat de basis voor een goede vertrouwensrelatie met de SAW'er ligt in de informele omgang van student en SAW'er in vrije lessituaties en tussendoor: tijdens vrije lessuren en pauzes. De veronderstelling is dat die noodzaak geringer is bij studenten op niveau 3 en 4.

Iedereen onderschrijft het belang van vertrouwen als basis voor een goede werkrelatie. Daarin verschillen de studenten niet. Wel is het zo dat die relatie op niveau 3 en 4 gewoonlijk wat anders tot stand komt en een wat andere invulling krijgt. Vanwege een hoger cognitief niveau, is het voor

studenten op niveau 3 en 4 sneller duidelijk wat SAW is en wat zij daaraan kunnen hebben: ook wanneer zij de SAW'er niet eerst informeel hebben leren kennen.

Een SAW'er stelt vast dat de studenten op niveau 3 en 4 een redelijk compleet beeld kunnen schetsen van de eigen problematiek. Zij vertellen hun verhaal, met daarin meer informatie dan studenten op niveau 2, waar hij informatie vraag voor vraag naar boven moet halen en zelf moet ordenen.

Een andere SAW'er beschrijft de volgende ervaring:

Het klopt dat studenten op niveau 3 en 4 beter begrijpen dat de SAW'er er is om hen te helpen. Zij hebben er minder behoefte aan om eerst op informele wijze kennis te maken met de SAW'er. Als de coach zegt: 'Ga jij maar eens met (...) praten', dan doen ze dat ook. Vorig jaar zat ik bij een niveau 2 groep en daarin moest ik echt investeren. Omdat ik merkte dat ze met een boogje om mij heen liepen, gewoon: wat argwanend waren. En dat heb ik niet op niveau 3 en 4. Maar waar dat mee te maken heeft? Misschien toch wel met een verschil in achtergrond: meer inzicht, meer kunnen reflecteren. Bij niveau 2 heb ik zeker in het begin ook heel vaak het gevoel gehad dat we aan het brandjes blussen waren. Als er thuis iets gebeurt, dan komt de student niet op school, of juist heel emotioneel op school. Dus moet je op dat moment iets gaan doen. En dat heb ik met deze klas nog niet meegemaakt. Nee. Nu komt trouwens inderdaad ook wel eens iemand zèlf op mij af, om over een lastige thuissituatie te spreken, maar die is dan wel rustiger en heeft er al langer over nagedacht.

In overeenstemming met de geformuleerde veronderstelling hebben de SAW'ers op niveau 3 en 4 minder informeel contact met de studenten en sommigen hebben dit helemaal niet. De redenen daarvoor lopen uiteen:

- Het kan zijn dat zichzelf, dan wel de docent(coach), de veronderstelling onderschrijven dat informeel contact minder relevant is om tot een vertrouwensrelatie te komen.
- De omvang van de aanstelling. Hierbij speelt de hogere norm voor de inzet SAW een rol. De SAW'er kiest bij een kleine aanstelling liever voor meer geplande gesprekken met studenten. Daardoor zal hij minder of geen tijd overhouden, dan wel vrijmaken, voor informeel contact.
- De aard van de opleiding. Er zijn opleidingen waarin alleen klassikale lessen worden gegeven, of waar de student veel aan de computer werkt. De SAW'er heeft dan het gevoel de student te storen door hem aan te spreken.

Twee SAW'ers vertellen expliciet dat zij moeite hebben met de beperkte mogelijkheden voor informeel contact.

Bij niveau 3 en 4 is dat ook wel een goede manier (*vaker in de klas zijn*). Ik had daar ook wel eens in de klas willen aanschuiven en als een coach dat vraagt meekijken in een groep waar veel speelt en waar hij moeite mee heeft. Dan wordt het ook op niveau 3 en 4 gewoner dat je meeloopt. Niet zo veel als op niveau 2, maar niveau 3 en 4 heeft dit ook wel nodig, alleen al om de SAW'er te leren kennen. En het kan ook goed zijn voor het versterken van de coach. Maar je moet wel realistisch blijven qua uren. (..) Als het blijft zoals ik het heb gedaan, dan kun je niet overal bij zijn en je kunt niet in alle klassen meedraaien.

Toch is iedereen het erover eens dat het geringere informele contact nooit een belemmering is geweest voor de SAW'er om tot een vertrouwensband met de student te komen. De basis voor die band ligt namelijk in de vertrouwensband die de student met zijn docent(coach) heeft en vooral ook in een voor de student merkbaar goede afstemming tussen SAW en docent(coach).

Voor de student blijkt het van belang te zijn dat hij ziet en merkt hoe de docent(coach) en SAW de onderlinge samenwerking en communicatie regelen. Wanneer SAW en coach laten zien dat zij goed samenwerken, wekt dat vertrouwen.

De docent (coaches) zijn open, werken volledig transparant en zij zijn zeer betrokken bij de studenten die zij coachen, de coaching is veilig, studenten mogen alles zeggen en dat doen ze dan ook. Met als gevolg dat de studenten, op basis van het vertrouwen dat zij in hun docent(coach) hebben, direct aannemen dat de SAW'er ook is te vertrouwen. Eén SAW'er:

Op niveau 2 is al heel veel hulpverlening voorbij gekomen. Het kan wel heel persoonlijk worden, maar je moet jezelf niet te belangrijk gaan voelen, want je bent wel één van de velen. En op niveau 3 en 4 zie ik ook wel studenten die nog nooit met begeleiding te maken hebben gehad en die het wel heel prettig vinden. Het kan juist zijn dat je met hen veel meer een relatie bereikt.

Veronderstelling 3. Kortere trajecten met SAW

Omdat studenten sneller inzicht verwerven, doelgerichter zijn en beter in staat zijn tot zelfreflectie, en het contact starten vanuit een informele relatie bij hen minder van belang is, zal de SAW'er met hen kortere trajecten doorlopen

Een aantal mensen merkt op dat SAW zowel korte als lange trajecten met *alle* studenten doorloopt. Het onderwijsniveau is volgens hen geen onderscheidend criterium, en evenmin de problematiek: die vertoont op alle niveaus grote overeenkomsten en daarmee ook de 'bewerkelijkheid' om tot een oplossing te komen. *Lange* trajecten kunnen onder meer het gevolg zijn van een complexe problematiek: deze vergt óók op niveau 3 en 4 een langere begeleiding. Daarnaast komt het voor (zoals gezegd) dat studenten op niveau 3 en 4 ertoe neigen problemen langer bij zichzelf te houden. Ook proberen zij langer om zelf een oplossing te vinden. Daardoor kan het gebeuren dat de problematiek zich heeft uitgespreid over meerdere leefgebieden en/of complexer is geworden dan wanneer zij sneller met hun docent(coach) in gesprek zouden zijn gegaan. Gevolg is dat de SAW'er meer tijd nodig heeft om met de student tot een oplossing te komen.

Tegelijkertijd kan dit ook leiden tot *korte* trajecten. De zwaarte van de problematiek kan zo hoog zijn opgelopen, dat de SAW'er concludeert dat ook hij niet de juiste expertise heeft. Er is gespecialiseerde hulp nodig, bijvoorbeeld uit de GGZ. De SAW'er zal dan zo snel mogelijk een verwijzing regelen. Andere SAW'ers stellen vast dat zij met studenten op niveau 3 en 4 inderdaad vaker een kort traject doorlopen. Voor studenten op deze niveaus kan het voldoende zijn om even mee te kijken en ze dan op hun eigen verantwoordelijkheid aan te spreken: 'je weet me te vinden als het nodig is'. Dat is overigens te zien als een oproep tot informeel contact: hiermee is niet bedoeld dat de student eerst een afspraak moet maken met de SAW'er, of de SAW'er op een spreekuur kan vinden.

En soms spreekt de SAW'er bij aanvang af dat hij ernaar streeft de zaak in enkele gesprekken rond te krijgen. Kortom: onderscheidend criterium lijkt vooral de inschatting van de mate van zelfstandigheid te zijn. Hoe zelfstandiger de student, hoe eerder de SAW'er hem los zal laten.

Een SAW'er illustreert dit als volgt:

En inderdaad zijn ook de trajecten korter, misschien wel onbewust: omdat ik sneller het vertrouwen heb dat ik ze wel los kan laten. Want als het niet loopt, komen ze wel weer bij je terug. En hoe dan ook: dan is ook de coach er weer. Ik durf ze wel eerder los te laten. Ik vind het ook makkelijker om ze de

verantwoordelijkheid te geven om weer contact op te nemen als het niet goed gaat. En dat doen ze dan ook.

Een andere SAW'er deelt de ervaring van haar collega:

Sommige trajecten zijn inderdaad heel kort. Sommigen heb ik maar 3 of 4 keer gesproken: die moesten even hun ei kwijt, even hun hart luchten en even vertellen wat er allemaal speelde, wat tips en adviezen en dan is het klaar. Dat is mooi, dat vond ik echt fantastisch! En dat vind ik dus DE kracht van SAW. De duur heeft ook te maken met de zelfstandigheid: niveau 3 en 4 heeft een steuntje in de rug nodig, niveau 2 heeft een hand nodig. Je hebt met niveau 3 en 4 inderdaad kortere contacten, ook omdat ze meer zelf oppakken. Soms zie je ze wel eens terugkomen, maar niet veel hoor, of dat je via de coach nog wel eens hoort dat het nog niet helemaal goed gaat.

Veronderstelling 3. Zwaardere norm w.b. inzet.

Er van uitgaande dat de SAW'ers met studenten op niveau 3 en 4 kortere trajecten lopen, kunnen deze SAW-ers een zwaardere case-load aan.

SAW werkt volgens de norm '4 uur op 40 studenten' op niveau 2 en met '4 uur op 80 studenten' op niveau 3 en 4. Dit houdt in dat de SAW'er op niveau 2 per dagdeel (4 uur) 40 studenten onder zijn hoede heeft en op niveau 3 en 4 in dezelfde tijd 80 studenten, die hij uiteraard niet allemaal in begeleiding heeft. Opmerkingen bij de SAW-norm:

- De docent(coaches) kunnen niet allemaal goed beoordelen of deze norm realistisch is, omdat zij niet altijd goed zicht hebben op de totale omvang van de populatie die de SAW'er bedient (een SAW'er kan immers ook op opleidingen werken waar de docent(coach) niet werkt). Sommige docent(coaches) betwijfelen de juistheid van de norm, omdat zij geen verschil in problematiek zien. Een docent(coach): 'drugsproblematiek is op niveau 2 net zo netelig als op niveau 4'.
- De meeste SAW'ers vertellen dat zij *momenteel* uitkomen met de norm. Bij dit oordeel lijkt de herkomstorganisatie een rol te spelen (maar dit zou nog nader getoetst moeten worden): SAW'ers uit meer 'generalistische' instellingen zoals ZIENN! en Welzijn Centraal lijken beter uit te komen met de norm, dan de meer specialistisch opgeleide SAW'ers. Daarnaast is het van belang om hierbij oog te hebben voor de gestaag toenemende werkdruk (zie hieronder). Die doet toch de vraag ontstaan of de norm nog voldoende overeenkomt met de realiteit.
- Ook komt de vraag op hoe de caseload per SAW'er is opgebouwd. Bijvoorbeeld: één van de SAW'ers zou op grond van zijn formatie volgens de norm ongeveer 340 studenten kunnen begeleiden, maar in de praktijk heeft hij er ongeveer 500 onder zijn hoede
- Ten slotte speelt mee vanuit welke instelling de SAW'er werkt: voor het jongerenwerk maakt het bijvoorbeeld niet veel uit waar de jongerenwerker de uren maakt, het gaat om de vindplaats. Andere SAW'er hebben minder ruimte en dienen hun SAW-uren tamelijk precies te onderscheiden van hun werktijd bij de eigen instelling.

De werkdruk

Bij het uitkomen met de norm is één kanttekening essentieel. Het gaat dan namelijk om de *momentane* situatie. Ten tijde van het onderzoek heeft de uitbreiding naar niveau 3 en 4 tamelijk recent plaatsgevonden. Dat betekent onder meer dat de SAW'er nog niet bij alle docenten/vakspecialisten en docent(coaches) op alle opleidingen een bekend en vertrouwd gezicht is. De SAW'ers signaleren dat de werkdruk momenteel nog aanvaardbaar is, maar merken ook dat deze

inmiddels gestaag toeneemt, naarmate zij meer en meer bekend worden op de opleidingen. Daardoor weten de docent(coaches), maar ook de studenten hen steeds beter te vinden. Een SAW'er met 18 uur en ongeveer 500 studenten onder zijn hoede zegt hierover:

Het is heel druk en het zit in je karakter dat je graag wilt helpen, dat je er wilt zijn. Maar ik merk het wel bij mezelf en ik zit nu in een periode dat ik bij mezelf denk: "oeh, het wordt nu wel *heel* druk". Ik geef het ook aan bij de coaches en bij de studenten en ik moet proberen geen beloftes te doen die ik niet na kan komen, zoals 'ik laat het je gelijk morgen of deze week weten'. Ik zeg dat vooral tegen de coaches, zodat die verwachtingen goed afgestemd worden en het is ook een kwestie van goed plannen.(...).

Komt er een moment dat je moet gaan selecteren? Nou, misschien wel. Dat punt zit er nu wel bijna aan te komen. Ik pak nu wel alles op, maar ik probeer nu ook dingen direct te regelen. Dus als ik in gesprek ben met een student, en de conclusie volgt wat er aan de hand is en ik denk dat een gesprek bij de GGZ aan de orde is, dan check ik bij de student wat die er van vindt. Als die dat wil proberen, dan maak ik ook meteen, in het gesprek, al een afspraak. Dan is dat klaar.

Een collega SAW'er met 20 uur, eveneens honderden studenten onder haar hoede:

Moet je al tot selectie komen? Ja, op dat punt zit ik nu wel, dat ik sommigen voorrang geef en anderen wat langer moeten wachten. Ik heb nog niet besloten om met sommige jongeren niet in gesprek te gaan, maar wel om met sommige jongeren minder in gesprek te gaan en ik merk ook dat ik inderdaad steeds kritischer word over de vraag wie ik er nog bij kan hebben, want ik zit hartstikke vol, kan ik wel zeggen. De ruimte neemt echt af. De keuzes hierin verlopen nu eigenlijk nog tamelijk willekeurig. Het gaat puur op hulpvraag en de inschatting van de urgentie, die ik zelf maak: is het een wat oppervlakkige hulpvraag? Dan moet men nog maar even wachten

De gestelde norm van '4 op 80' heeft ook een ander effect. Er zijn SAW'ers met 20 uur: omgerekend zouden zij voor 400 studenten verantwoordelijk zijn. Daardoor is een krachtig kenmerk van SAW op niveau 2: 'het in beeld hebben van alle studenten, ongeacht de vraag of zij problemen hebben', vrijwel niet meer haalbaar. Een SAW'er met een aanstelling van 20 uur, biedt momenteel ongeveer 50 studenten actief begeleiding. De gedachte dat zij feitelijk voor 400 studenten beschikbaar is, ervaart zij als een aanzienlijke belasting:

Je hoeft ze weliswaar niet allemaal te spreken, maar je moet ze wel allemaal in beeld hebben, is mij verteld. En dat is niet handig. Als ik zie hoe ik nu werk: dan is dat niet op de manier waarop ik het graag wil doen en waarvan ik denk dat het goed is om te doen.

Veronderstelling 4. Minder tijd besteden aan verwijzen.

Omdat studenten op niveau 3 en 4 zelfstandiger en zelfredzamer zijn, zal de SAW'er minder tijd besteden aan het verwijzen van studenten. Indien nodig, kan hij er op vertrouwen dat studenten dit zelf regelen.

Deze veronderstelling krijgt weinig tot geen instemming. Ook al kan een SAW'er met een beroep op de eigen verantwoordelijkheid kiezen voor een kortdurend traject, dan nog zal het verwijzen van een student nadrukkelijk om aandacht vragen, óók op niveau 3 en 4.

Uit de gesprekken blijkt dat een breed gedeelte opvatting bestaat dat op dit punt de zelfstandigheid van studenten is overschat. Ook op niveau 3 en 4 vinden studenten het 'eng' om met een

hulpinstelling buiten de school te maken te krijgen. Wanneer de SAW'er aanbiedt om de eerste keer mee te gaan, is dat een aanbod dat de studenten in dankbaarheid en met grote opluchting accepteren. Een docent(coach):

(SAW'er) is de bruggenbouwer, hij legt de verbinding naar het vervolg, naar instellingen buiten de deur. Dat is belangrijk, want dat is vaak een enorme drempel. Ook op niveau 4. Als ze het zelf zouden kunnen, hadden ze het allang gedaan, want ze zitten vaak met problemen waar ze al jaren last van hebben. Ze hebben vaak ook al een behoorlijk gebroken opleidingsverleden. Eén keer mee gaan vind ik trouwens ook wel genoeg, je moet ook niet aan de gang blijven. Het kost ook wel veel tijd (...). Maar het is soms de beste weg om een verwijzing te doen slagen.

De SAW'er van deze docent(coach) zegt hierover:

Mensen praten niet graag over hun problemen, ze proberen het eerst zelf. Als dat niet lukt, komen ze bij mij, maar je merkt wel: het is delicaat, daar moet je heel voorzichtig mee omgaan. En daarom check ik altijd: 'Goh, vind je het prettig als ik mee ga?'. En negen van de tien keer vinden ze dat heel prettig. Dat geldt ook voor niveau 3 en 4, het heeft met niveaus niets te maken.

Een SAW'er:

Als de student nodig heeft dat je meegaat, dan moet je dat doen. Dat is heel belangrijk, ook op niveau 3 en 4. Dat is wat School als Werkplaats doet werken. Een coach blijft op school, die *kan* niet mee. Wij gaan *juist* naar buiten en daarom werkt SAW: omdat je buiten de kaders kunt denken, je kunt op huisbezoek gaan, je kunt even buiten de school treden en in een andere setting met elkaar in contact treden. Daarom denk ik dat het werkt.

Je kunt SAW dus niet beperken tot werken op de schoollocatie, daar komt absoluut meer bij kijken. Je moet op niveau 3 en 4 ook keihard in gaan zetten. De winst die we nu op niveau 2 hebben behaald, is ook op niveau 3 en 4 te behalen, daarvan ben ik overtuigd.

Overigens vinden niet alle SAW'er het noodzakelijk om *letterlijk* met de student mee te gaan. Sommigen maken alleen de afspraak, dan wel zitten erbij wanneer de student zelf belt. Ze bereiden de student goed voor op de intake en checken daarna of de student inderdaad naar de afspraak is gegaan en hoe het gesprek is verlopen. Er is dan eerder sprake van 'overbruggen' dan van verwijzen.

Het aantal verwijzingen loopt uiteen, er zijn SAW'ers die denken dat zij relatief weinig verwijzen, maar of dat een juiste inschatting is, is niet duidelijk geworden.

Veronderstelling 5. Andere vaardigheden in signaleren en gespreksvoering.

Het werken met studenten op niveau 3 en 4 vergt andere vaardigheden in het signaleren en in de gespreksvoering dan op niveau 2.

Niet iedereen kan direct een verschil in signaleren benoemen, maar die blijken er toch wel te zijn:

- De ervaring dat niveau 2 studenten 'het hart op de tong' dragen, wordt breed gedeeld. Ervaringen, belevenissen, ongenoegens delen zij direct met hun omgeving. Tegelijkertijd maakt dit de ernst van het verhaal van deze studenten moeilijker te interpreteren: het betekent namelijk zeker niet dat zij 'dus' interesse hebben in contact met een professional. Het

is niet ongewoon dat een docent(coach) op basis van het verhaal van de student direct aan de slag wil, maar dat blijkt dat de student alleen een luisterend oor nodig had.

- Niveau 4 studenten zijn goed in bedekte hints. Hier is meer alertheid gevraagd, omdat de studenten er tevens toe neigen langer met een probleem rond te blijven lopen. Dat vergt andere signaleringsvaardigheden van de docenten en docent(coaches).

De wijze van signaleren hangt ook af van het type en fase in de opleiding. Er zijn docent(coaches) die weinig contact hebben met hun studenten, omdat deze stagelopen. In dat geval vergt het heel wat om toch één-op-één gesprekken te blijven houden. Als dat lukt, levert het vaak wel goede informatie op. Vaak is de docent(coach) aangewezen op zaken die de stagebegeleider signaleert. Die kan laten weten dat de student ongewenst gedrag vertoont, bijvoorbeeld zonder reden niet op het werk komen, of vaak ziek naar huis gaan.

Iedereen onderschrijft dat er een verschil bestaat in gesprekstechnieken. Eén docent(coach) kiest er bewust voor om op alle niveaus heel concreet en duidelijk te communiceren. Hij vindt dat óók niveau 3 en 4 baat hebben bij een directe, rechttoe rechtaan benadering, ook als het er om gaat de vraag te verhelderen.

Op niveau 2 verlopen gesprekken veelal sturend, gewoonlijk door heel veel gedetailleerde vragen te stellen. Dat is op niveau 4 niet nodig. Sommige SAW'ers ervaren het als een verrijking dat ze op niveau 3 en 4 met metaforen en met open vragen kunnen werken. Ze kunnen de student vragen zijn situatie te beschrijven, kunnen met de student nadenken over niet bestaande situaties en kunnen hem tot reflectie aanzetten. Ze gebruiken soms andere taal: 'netter en minder direct', zegt een SAW'er.

Een SAW'er beschrijft het verschil in aanpak:

In gesprekken merk je wel dat je bij niveau 2 toch op een ander niveau bezig bent: veel concreter, hele duidelijke afspraken maken, zodat ze duidelijk weten wat er van ze wordt verwacht, wat ze moeten doen. En bij niveau 3 en 4 kun je toch al meer de verdieping maken naar wat ze er zelf mee kunnen doen, of met ze verkennen: waarom doe je nou iets zoals je het doet? En zou je het ook anders kunnen doen? Wat voor effect zal dat hebben? Zullen we dat eens oefenen? Met deze studenten zet je toch meer in op reflectie en je stelt ze vaker de vraag wat ze zouden willen of kunnen. En dan krijg je ook een antwoord waar je echt mee verder kunt. Waar wil je heen? Welk doel heb je voor ogen? Op niveau 2 test ik dat ook wel eens, maar ik merk wel dat het dan toch een beetje blijft haperen, dus dan ga ik toch weer wat meer concrete en dichtbij gelegen doelen stellen. Die wat meer gericht zijn op wat er hier van ze wordt gevraagd en waar ze meer concreet mee aan de slag kunnen, meer praktisch.

4.2 Toeleiding naar SAW

De toeleiding van studenten naar de SAW'er op niveau 3 en 4 verschilt in grote lijnen weinig van de toeleiding op niveau 2. Ook op niveau 3 en 4 is het de meest gangbare route dat de docent(coach) gedurende gesprekken met de student vermoedt, dan wel (gezamenlijk) vaststelt dat er mèèr nodig is dan alleen coaching op aspecten die met de schoolloopbaan hebben te maken.

Het lijkt wel zo te zijn dat het op niveau 3 en 4 vaker voorkomt dat een student zijn docent(coach) na enig nadenken bewust opzoekt om hem over zijn persoonlijke problematiek te vertellen en deze ook op die manier benoemt. De student komt er zelf niet uit, ziet geen uitweg, voorziet dat hij af gaat glijden, dan wel op deze manier nooit zijn diploma zal halen. Hij voelt de noodzaak iets te

ondernemen, weet niet wat en neemt zijn docent(coach) in vertrouwen, met wie hij gewoonlijk een goede band ervaart.

Dat wil overigens niet zeggen dat de student hiermee direct de weg naar een vorm van jeugdhulp voor ogen heeft: dat is vaak niet waar ze aan denken. Twee docent(coach)es bevestigen dat. Zij merken op dat studenten, zeker op niveau 4, niet snel uit zichzelf om hulp zullen vragen, al reageren ze heel dankbaar wanneer zij dat voorstellen. Dit kan te maken hebben met de wens school en privé gescheiden te houden. Maar studenten overzien vaak niet dat hun problematiek zo veel invloed op hen heeft dat de schoolloopbaan in gevaar komt. Ook kan het een hele stap zijn om 'iemand van de zorg' in te schakelen. Een SAW'er:

De eerstejaars die kennen mij allemaal wel, die hebben ook mijn nummer en zo. Maar ik merk in de praktijk dat het toch vaak via de coach gaat. Omdat de stap zetten naar iemand van zorg, dat doen ze niet zo snel, zeker niet op niveau 4. Het is toch vaak eerst: bang zijn dat je gelijk een stempel hebt. Daar zijn ze wel een beetje gevoelig voor. 'Als ze zien dat ik met die mevrouw in gesprek ben, dan weten ze vast dat er wat aan de hand is'. Zo gaat dat toch vaak.

Op basis van de informatie die de docent(coach) in de gesprekken met zijn student ontvangt, zal hij een eigen inschatting maken van de noodzaak SAW in te zetten. Eventueel zal hij zijn waarnemingen eerst toetsen aan het oordeel van de SAW'er: ziet die (eveneens) een noodzaak? De docent(coach) zal de SAW'er introduceren. Hij vraagt de student of hij met de SAW'er gesprekken wil voeren en licht toe waarom hij dat zinvol vindt. Dit gebeurt op meerdere manieren:

- Het heeft de voorkeur de SAW'er onmiddellijk na de instemming van de student bij het gesprek te halen en beide aan elkaar voor te stellen. Ook op niveau 3 en 4 geldt dat je snel moet kunnen handelen, want anders zakt de motivatie voor een gesprek ook snel weer weg. 'Als er een opening is, moet je hem direct benutten', zegt een docent(coach).
- Wanneer het voorstellen tijdens een gesprek met de docent(coach) niet mogelijk is, zal de SAW'er de student om toestemming vragen om diens email en mobiele nummer aan de SAW'er door te mogen geven. De SAW'er neemt zo snel mogelijk contact op met de student om een eerste afspraak te maken.

Ook komt het voor dat de docent(coach) de condities wil creëren voor een goede start van student en SAW door als standaard procedure aan te houden dat hij bij het eerste gesprek van SAW en student aanwezig is.

Een docent(coach) beschrijft in de toeleiding een verschil dat te maken heeft met opleidingsniveau van de student:

Als je op niveau 2 en 3 SAW erbij roept, dan zien ze dat echt als een aanvulling en zijn ze er heel blij mee. Niveau 4 heeft meer weerstand. Hier is een grote kloof: 'als ik met zo iemand moet praten, is er dan iets met mij?'. Dan moet je meer uit de kast halen als coach om diegene over te halen: 'Het helpt je misschien, probeer eens een gesprek, er zit verder niks aan vast, geen verplichtingen'. Op weg naar een gesprek kijken ze schichtig om zich heen: ziet niemand mij?

Een SAW'er:

De docent(coach) meldt mij: 'het gaat niet zo lekker met deze jongen, of meisje'. En dan vraagt de docent mij om contact op te nemen met de student. Dat is ook de meest natuurlijke weg. Ik hoef niet zo nodig een goede band met die student te hebben, want ik zie ze maar een paar uurtjes per week en vaak ook niet. Ik vind dat de band met de coach juist voorop staat: die is het belangrijkste in het traject, want dat is degene bij wie ze terecht moeten kunnen. Tenminste: ja, hij of zij is wel je tutor, en mentor door je opleiding heen. Ik vind dat contact heel belangrijk. Ik had laatst bijvoorbeeld een jongen bij wie het niet zo lekker liep met zijn coach. En dan ga ik eerst met zo'n jongen in contact en dan ga ik daarna met beiden in gesprek. Ik probeer dan in die casus, als een soort mediator op te treden

De introductie van de SAW'er op de opleidingen.

De wijze van toeleiding hangt samen met de wijze waarop de introductie van de SAW'er is verlopen. Dit is een zeer relevant moment, maar blijkt per opleiding anders te verlopen. Varianten die voorkomen:

- Bij aanvang van het schooljaar stelt de SAW'er zich voor in alle lesgroepen die onder zijn bereik vallen.
- Het komt ook voor dat de SAW'er te veel lesgroepen onder zijn hoede heeft (er is bijvoorbeeld een SAW'er met 20 lesgroepen), dan wel een te gering aantal uren om zich overal voor te stellen. In dat geval is het voor SAW'er en studenten een stuk lastiger om elkaar te leren kennen. De toeleiding verloopt in die gevallen zo goed als exclusief via de docent(coach).
- Een derde variant is de situatie dat de docent(coaches) er bewust voor kiezen de SAW'er niet te introduceren: zij vinden het principieel onjuist SAW al te zeer bekend te maken en zijn zelf de toegangspoort in de toeleiding. Dit komt overigens niet overeen met het schoolbeleid ten aanzien van SAW, maar komt incidenteel toch voor.

De manier waarop de SAW'er op de opleidingen is geïntroduceerd, heeft eveneens consequenties voor het aantal jongeren dat zichzelf aanmeldt bij SAW.

Jongeren die zichzelf aanmelden

Op niveau 3 en 4 stemmen alle docent(coaches) er mee in dat studenten ook *zelf* op de SAW'er af mogen stappen. Toch komt dit nauwelijks voor en daarin verschillen niveau 3 en 4 duidelijk van niveau 2, waar dit tamelijk gebruikelijk is.

We zien een aantal verklaringen voor het geringe aantal jongeren dat zichzelf aanmeldt:

- Het gewoonlijk wat 'verborgen bestaan' dat de SAW'er voert op de opleidingen niveau 3 en 4. Zie hiervoor: dit zal voornamelijk het gevolg zijn van de beperkte tijd en mogelijkheden die de SAW'er heeft voor informeel contact, of van het ontbreken van een introductie van SAW.
- Een verschil in visie: anders dan op niveau 2 zijn meer docenten en docent(coaches) op niveau 3 en 4 van mening dat de SAW'er niet direct zichtbaar en direct aanspreekbaar hoeft te zijn voor de studenten.
- Mogelijk speelt ook mee dat bij de studenten op niveau 4 het eigen initiatief om hulp in te schakelen is belemmerd door schaamtegevoelens en het gevoel tekort te schieten. De student wil daarover nog wel uit zichzelf met zijn docent(coach) praten, maar liever niet direct met een professionele 'hulpverlener'.

Meerdere SAW'ers zien wel dat het aantal studenten dat zichzelf aanmeldt licht toeneemt, nu zij binnen de opleidingen steeds bekender worden. Zij denken dat daarin ook meespeelt dat meerdere

docent(coaches) studenten steeds vaker wijzen op het bestaan van SAW. Op één opleiding merkt de SAW'er dat ook het management het benutten van SAW stimuleert.

Het aantal studenten dat zichzelf aanmeldt, blijkt ook af te hangen van de contactuele vaardigheden van de SAW'ers. Twee SAW'ers vertellen dat ze het nog moeilijk vinden om contact te maken. Hierbij speelt ook de onderwijssituatie mee: studenten die bezig zijn met praktische opdrachten achter een machine zijn voor een SAW'er makkelijker aanspreekbaar dan studenten die in een klassikale les zitten, of achter de computer.

Bereik van de ondersteuning door SAW

Iedereen is tevreden over de wijze waarop de toeleiding momenteel verloopt. Een uitzondering vormt de School voor techniek en technologie, waar nog niet alle docenten goed signaleren en nog niet altijd goed inschatten welke student wanneer extra ondersteuning nodig heeft. Wel is de SAW'er ook hier zeer welkom en de docenten willen haar graag inzetten.

Meer algemeen geldt dat de vaardigheden in signaleren van de docent(coach) sterk bepalen of sprake is van een dekkend ondersteuningsaanbod voor de studenten.

De indruk bestaat dat het bereik van SAW de behoefte aan extra ondersteuning bij studenten op niveau 3 en 4 dekt. De docent(coach) is ook nooit de enige ingang naar hulp en zo compenseer je ieders 'blinde vlek'.

Uiteraard is niet uit te sluiten dat er studenten met forse problemen zijn, die op geen enkele manier opvallen en die dit nergens op school vertellen. De gangbare mening daarover is dat het Friesland College in dat geval aan haar grenzen komt: een onderwijsinstelling kan nooit de doelstelling hebben om alle problematiek onder studenten op te sporen.

Ook wijst men op het belang van motivatie: het kan niet de bedoeling zijn hulp 'op te dringen' aan een student die daar kennelijk zelf nog niet aan toe is. Een SAW'er:

Voor degenen die niet worden gevonden, geldt bovendien dat ze er waarschijnlijk nog niet aan toe zijn. Een jongere moet zich wel willen openen: je moet jezelf ook niet een grotere broek aan willen trekken dan je hebt. Wij zijn niet altijd de aangewezen persoon: een jongere kan ook iemand anders kiezen om mee te praten. Als er maar wel iemand is.

4.3 Afstemming tussen docent(coach) en SAW

De wijze waarop docent(coach) en de SAW'er tot afstemming komen, lijkt sterk op de wijze waarop beide dat op de niveau 2 opleidingen hebben ingericht, met als grootste verschil dat de afstemming minder via persoonlijk contact verloopt. De vorm en de intensiteit in de afstemming verschillen per opleiding. Afstemming verloopt beter op opleidingen waar docent(coaches) al langer bekend zijn met de kennis en kunde van de SAW'er en/of ervaren zijn in goed signaleren. De docent(coaches) die nog niet zo veel ervaring hebben met SAW leren veel, wanneer zij een paar keer een student samen met de SAW'er begeleiden. Dan wordt duidelijker op welk moment zij een student het beste kunnen overdragen aan de SAW'er.

De volgende overeenkomsten in de afstemming docent(coach) en SAW'er vallen op (op niveau 2, 3 en 4):

- SAW werkt aanvullend op de docent(coach) en ondersteunt deze. De docent(coach) is het eerste aanspreekpunt voor ouders, begeleiders en externe organisaties. Hij is de eindverantwoordelijke, heeft de regie en volgt op gepaste afstand wat er binnen SAW gebeurt en beoordeelt of dat (nog) zinvol is. Dat kan betekenen dat een SAW'er onder afgesproken condities de vrije hand krijgt om met studenten in gesprek te gaan. Maar het kan ook betekenen dat docent(coach) en SAW besluiten een lastig gesprek gezamenlijk te voeren (met de ouders en/of met de student). Een docent(coach) stelt vast dat er 'een soort een-tweetje is ontstaan, zonder dat alles uitgebreid is afgesproken'.
- De SAW'er en de docent(coach) werken niet vanuit afspraken over een vaste taakverdeling. Zij bekijken per situatie wie wat op zich neemt. Zo is maatwerk per student mogelijk en wordt optimaal rekening gehouden met de wensen van de student en de optimale snelheid van handelen. Wel geldt de algemene regel dat de docent(coach) zich bezighoudt met zaken die de schoolloopbaan betreffen en de SAW'er zich richt op problematiek die niet direct met het leren heeft te maken, maar dit wel belemmert.
- Beide leren van elkaar. Een SAW'er stelt andersoortige vragen dan de docent(coach), en de SAW'er leert van de docent(coach) hoe hij binnen zijn opdracht gesprekken voert met studenten, een band met hen vormt en hen coacht.
- Alle SAW'ers hebben nu toegang tot Eduarte, het registratiesysteem van het Friesland College. De SAW'er voert in het systeem in welke acties hij heeft ondernomen en met welk resultaat. Dat is een aanzienlijke verbetering voor de docent(coach), die nu ieder moment kan volgen wat de SAW'er doet. Omgekeerd, kan de SAW'er volgen wat de docent(coach) onderneemt. Dit vereenvoudigt de onderlinge afstemming.

Verschillen zijn er ook:

- Op niveau 2 zijn sterke duo's gevormd, die gezamenlijk een visie en werkwijze hebben ontwikkeld, die bij hen past. Dat komt minder vaak voor op niveau 3 en 4, hier hebben de SAW'ers minder mogelijkheden om tot een 'exclusieve' samenwerking met één docent(coach) te komen, omdat zij van meerdere docent(coaches) studenten krijgen aangeleverd.
- Er is een nauw (soms vrijwel dagelijks) contact tussen SAW en docent(coach), vaak per mail en Whats App, of telefonisch. Het contact is minder vaak persoonlijk, zoals op niveau 2, omdat daarvoor de tijd ontbreekt, of omdat de werkdagen niet sporen.
- Aanwezig zijn bij de studentbesprekingen, teamvergaderingen en/of zorgoverleggen is voor de SAW'ers op niveau 3 en 4 vrijwel onmogelijk, iets wat de SAW'ers op niveau 2 vaak wel kunnen doen. Zowel docent(coaches) als SAW'ers noemen dit wel eens als punt van aandacht. Nadeel van het niet bijwonen van teamoverleg is dat de SAW'er nooit het volledige plaatje ziet. Hij overlegt nu met de docent(coach) alleen over de studenten waar hij zelf contact mee heeft.

Een docent(coach) zegt over de afstemming:

(Vanuit onderwijs doorschakelen naar SAW). Dat is wel een zoektocht geweest: dit is het bouwen van die brug terwijl je er overheen loopt. Dat is altijd wel tricky, maar als je er goed over nadent, en de stappen goed zet, dan kun je wel een brug bouwen en ik denk dat die nu ook wel goed is gebouwd. Je gaat met elkaar de dialoog aan en je hebt allebei één doel en dat is dat die student op de juiste plek in de maatschappij komt en daarin hebben we gezocht naar elkaars grenzen en ik durf wel te zeggen dat we dat heel goed hebben gedaan.

4.4 Afstemming met ouders

Het belang van het afstemmen met ouders is op alle opleidingen steeds meer onderkend. De centrale vraag is steeds: hoe krijgen we de student weer op de rails, zodat we hem naar een diploma kunnen begeleiden? En soms is het daarvoor nodig dat de docent(coach) de ouders betreft en dan doet hij dat ook, óók bij 18+ leerlingen.

Op niveau 3 en 4 valt in de benadering van ouders het volgende op:

- Ouders zijn gemiddeld genomen sterker betrokken bij de opleiding van hun kind dan op niveau 2. Ze zijn geïnteresseerd, zitten er bovenop, bieden hun kind gewoonlijk een kwalitatief sterk vangnet en zetten zich er actief voor in dat het goed gaat. Ouders stellen er prijs op dat zij met de docent(coach) op één lijn werken en zij zijn bijna altijd bereid tot een gesprek met de SAW'er. Bijvoorbeeld: een ouder vraagt de docent(coach) om de mails die hij de student stuurt, in kopie aan hem te sturen, zodat de ouder kan volgen wat er gaande is en ook thuis de student kan bijsturen.
- De docent(coaches) vinden het belangrijk dat de ouders op zijn minst zijn ingelicht over de inzet van SAW, maar zij zullen zelf de ouders nooit standaard inlichten. Zij bespreken dit eerst met de student en vragen diens toestemming, of zij vragen de student om zelf de ouders in te lichten. Het kan zijn dat een docent(coach) of SAW'er meer dan één gesprek nodig heeft om de student hiervoor te motiveren, maar het komt weinig voor dat een student blijft weigeren. Wanneer er keuzes gemaakt moeten worden, of besluiten moeten vallen die consequenties zullen hebben (zoals 'stoppen met de opleiding'), dan is het wél standaard om de ouders te betrekken.
- Het al dan niet inlichten van de ouders lijkt bij de docent(coaches) niet alleen afhankelijk te zijn van de aard van de problematiek en de leeftijd, maar ook van de woonsituatie. Bij jongeren die nog thuis wonen, is het vanzelfsprekender om ouders te betrekken dan bij jongeren die zelfstandig wonen, dan wel nauwelijks of geen contact met de ouders hebben.
- Men deelt de opvatting dat huisbezoeken ook op niveau 3 en 4 belangrijk kunnen zijn. Een huisbezoek is nooit standaard, maar is afhankelijk van de problematiek wel een optie. Echter zelfs dan is het door tijdgebrek niet altijd mogelijk.

Een SAW'er over het contact met ouders:

Dat je contact wilt leggen met ouders is een deel van je professionaliteit, dat hoort er gewoon bij. En dat weet een leerling ook, dat is negen van de tien keer goed uit te leggen: 'Ik vind het prettig om even contact te hebben met je ouders'. Meer of minder moet je er ook niet van maken. Het geeft veel inzicht, ook in de hoeveelheid support die een student thuis kan halen.

4.5 Competenties SAW op niveau 3 en 4

Ten tijde van de methodiekontwikkeling van School als Werkplaats op niveau 2 is uitvoerig gesproken over de competenties van de docent(coach) en van de SAW'er. Deze zijn in de eerste onderzoek rapportage beschreven en aangevuld.

In dit onderzoek is gecheckt of de indertijd geformuleerde competenties voor de SAW'er voldoen op niveau 3 en 4. Dit blijkt het geval te zijn: de competenties zijn voldoende algemeen geformuleerd, om ook op niveau 3 en 4 van toepassing te zijn.

Ook is gevraagd welke competenties men zelf als de voornaamste ziet. Een aantal mensen vindt deze voldoende terug in de bestaande lijst. Anderen noemen aanvullingen, of benadrukken al genoemde competenties.

De docent(coaches) noemen:

- Empathisch vermogen, vriendelijk, open en transparant zijn, heel veel geduld hebben en het vermogen om rust te brengen in een situatie. Kunnen luisteren en de juiste vragen kunnen stellen.
- Op een milde manier toch confronterend kunnen zijn, zonder er consequenties aan te verbinden.
- Makkelijk contact kunnen leggen, met het team en met de studenten, vooral ook informeel: 'even een bakkie doen'. Dat maakt dat studenten zich op hun gemak voelen. De SAW'er is dan niet 'weer iemand die iets van ze moet', maar iemand die even komt kletsen.
- Studenten in hun kracht zetten, samen oplossingen bedenken en aansluiten op de beleving van de jongere.
- Preventief en pro-actief werken. Daarbij ondernemend zijn en onorthodoxe maatregelen uitvoeren.
- Sterk zijn in communicatie, goed feedback kunnen geven, maar ook goed kunnen rapporteren.
- Goed bereikbaar zijn en snel en adequaat reageren. Goed op de hoogte zijn van de sociale kaart en de weg weten, een goed netwerk hebben met daarin korte lijnen.
- Zich in kunnen voegen in de cultuur van de opleiding en daarbij zichtbaar zijn voor het docententeam en betrokkenheid tonen.

De SAW'ers kunnen goed werken met het bestaande lijstje competenties. Eén SAW'er plaatst een kanttekening bij de competentie: 'flexibel in alle opzichten'. Zij stelt vast dat er grenzen zijn aan de flexibiliteit die zij kan bieden, gezien het stramien van afspraken binnen haar eigen organisatie. Als gevolg van de hoge werkdruk is zij wat minder flexibel geworden en ook zakelijker, al heeft ze niet gemerkt dat ze daarmee de studenten of zichzelf tekort doet.

Een SAW'er over de competenties:

De eerste stap zit in het contact maken. Niet alleen in de letterlijke zin, maar ook *echt* contact maken, verbinding. En dat contact onderhouden. Dat vind ik de belangrijkste competentie, daarin zit de kern. Als die verbinding er is, dan kun je al die andere vaardigheden daarin onderbrengen om vervolgens dat contact zo goed mogelijk te verdiepen en er uit te halen wat er in zit.

5 De kenmerken van de ‘nieuwe begeleider’

De M&O groep heeft in het kader van het landelijke implementatie programma Passend Onderwijs mbo, samen met vertegenwoordigers van vijf mbo-instellingen, in een thematische werkgroep de balans opgemaakt wat betreft de ontwikkeling van vormen van extra begeleiding in het mbo.

Bestaande vormen zijn geanalyseerd en men heeft zich afgevraagd waarmee studenten het meest zijn gediend. Onder ‘extra begeleiding’ vallen vormen van begeleiding, die de docent(coach)es doorgaans niet bieden⁴. De werkgroep heeft gezamenlijk een aantal kenmerken geformuleerd van die ‘nieuwe begeleider’.

Het Frieslandcollege heeft deelgenomen aan deze werkgroep (David Rooth) en de SAW’er heeft model gestaan voor de nieuwe begeleider. In de werkgroep zaten verder vertegenwoordigers van ROC van Amsterdam, Rijn-IJssel, ROC Tilburg en het Deltion College.

In dit hoofdstuk toetsen we de in de werkgroep geformuleerde kenmerken van wat men landelijk ‘de nieuwe begeleider’ is gaan noemen aan de ervaringen van docent(coaches) en SAW’ers. Doel is te achterhalen of SAW in lijn loopt met de opvattingen van de werkgroep.

5.1 Mening van de docent(coaches)

De docent(coaches) is gevraagd in hoeverre zij de kenmerken van de nieuwe begeleider die de werkgroep heeft geformuleerd, terug zien bij de SAW’er waar zij het meest mee werken. Dit is ook gevraagd aan docent(coaches) met wie geen gesprek is gevoerd. In totaal hebben we 13 reacties ontvangen. De tabel met verdeling van de aantallen staat in bijlage 2. Het blijkt niet uit te maken of de SAW’er voor niveau 3 of 4 werkt: het oordeel komt in alle gevallen sterk overeen.

Kenmerken van de nieuwe begeleider:

- Gericht op empowerment, versterken van eigen kracht
- Gericht op het versterken van het eigen initiatief van studenten
- Zoekt naar praktische oplossingen die werkbaar zijn binnen een onderwijscontext
- Is gericht op deskundigheidsbevordering in een horizontale relatie, leren van elkaar
- Helpt docenten eigen leervragen formuleren, werkt aan meer professionalisering op de pedagogische vaardigheden
- Stelt vast welke expertise nog ontbreekt in het jeugdhulp aanbod
- Stelt vast welke aanvullende begeleiding of deskundigheidsbevordering nodig is.

Gericht zijn op empowerment, versterken van de eigen kracht en het eigen initiatief van de student ziet men als het hart van SAW. Dit is waar het om gaat. Dat de SAW’er daarbij zoekt naar oplossingen die werkbaar zijn binnen een onderwijscontext, vindt men vanzelfsprekend: anders werkt het niet.

Het werken aan ‘deskundigheidsbevordering in een horizontale relatie’ vindt men een ingewikkelde formulering om duidelijk te maken dat SAW’er en docent(coach) vanuit een gelijkwaardige positie van elkaar leren. Daar is iedereen het mee eens. Dankzij de intensieve afstemming ten bate van de studenten, ziet men veel van elkaars werkwijze en dat maakt dat men over en weer veel van elkaar leert. ‘Modeling’: leren door het een ander voor te doen, blijkt een zeer krachtige methode te zijn waarmee zowel docent(coach) als SAW’er nieuwe vaardigheden leren.

⁴ Rapport thematische werkgroep ‘De nieuwe begeleider’. Ben Brinkman, M&O groep, Den Bosch, december 2013

‘De docent helpen om eigen leervragen te formuleren en aan meer professionalisering op de pedagogische vaardigheden te werken’ ziet men minder terug en vinden veel docent(coaches) bovendien minder belangrijk. Dat is mede te verklaren vanuit het feit dat veel docent(coaches) opleidingen, dan wel bijscholing hebben gevolgd in coaching. Velen van hen zijn zelf zeer ervaren op dit gebied en zij vinden dat hun pedagogische vaardigheden ver genoeg zijn ontwikkeld. Daarnaast hebben de docenten/ vakspecialisten en docent(coaches) gewoonlijk minder leervragen, omdat zij weinig te maken hebben met gedragsproblemen in de les die om een pedagogische aanpak vragen. Eén docent(coach) wijst op het belang van zelf initiatief nemen. Een SAW’er zal niet uit zichzelf helpen leervragen te formuleren, etc., maar een docent(coach) kan er altijd om vragen. Een ander vindt deze steun niet wenselijk: de beperkte uren SAW wil hij volledig wijden aan extra begeleiding voor studenten. Een andere docent(coach) meldt echter dat hij wel graag meer steun zou krijgen bij het formuleren van leervragen, etc.

‘Vaststellen welke expertise nog ontbreekt in het jeugdhulpaanbod’, dan wel ‘welke aanvullende begeleiding of deskundigheidsbevordering nog nodig is’, vindt men twee kenmerken die erg veel op elkaar lijken. De docent(coaches) vinden dat de SAW’er dit (ruim) voldoende doet, maar nemen in hun oordeel mee dat beide kenmerken in de situatie van SAW feitelijk niet van toepassing zijn: op het Friesland College werken SAW’ers uit elf verschillende instellingen: het is niet erg waarschijnlijk dat hier nog expertise zal ontbreken, of dat aanvullende begeleiding nodig zal zijn.

5.2 Mening van de SAW’ers

Met zes SAW’ers zijn de kenmerken van de nieuwe begeleider eveneens besproken. Hen is gevraagd in hoeverre zij tijd besteden aan de beschreven kenmerken. De antwoorden komen overeen met de mening van de docent(coaches): SAW is allereerst gericht op de behoefte aan extra begeleiding van de student. Alle zes SAW’ers besteden de meeste tijd aan het in zijn eigen kracht zetten van de student en het versterken van het eigen initiatief. Daarbij zoeken zij naar oplossingen die werken binnen een onderwijscontext.

Vijf van de zes SAW’ers besteden af en toe tijd aan ‘deskundigheidsbevordering in een horizontale relatie’. Zoals gezegd is deskundigheidsbevordering vaak minder relevant, dan wel een activiteit die de SAW’er alleen uitvoert wanneer de docent(coach) daarom vraagt.

Nog minder tijd besteden zij aan het helpen van de docent om eigen leervragen te formuleren. Eén SAW’er merkt daarbij op dat zij het lastig vindt om in te schatten wat de docent(coaches) op dit punt van haar verwachten, omdat zij merkt dat ook de docent(coaches) niet altijd goed weten wat SAW hen kan bieden. Dat blijkt uit de vragen die zij krijgt, zoals: ‘Ben jij er alleen voor de studenten, of ook voor mij?’.

Vaststellen welke expertise ontbreekt, of welke aanvullende begeleiding of deskundigheidsbevordering nog nodig is, is evenmin een activiteit die de SAW’er veel uitvoert. Zoals gezegd: het aanbod in het Friesland College is zeer compleet, daarmee is dit een bijna overbodige vraag.

6 Inzicht in het takenpakket van de SAW'er

Het takenpakket dat de SAW'er uitvoert op niveau 2 is aan 12 docent(coaches) voorgelegd en aan zes SAW'ers. Hen is gevraagd aan te geven hoe zij over dit takenpakket denken, wanneer zij het toepassen op de studenten op niveau 3 en 4. Zijn dit de taken, die zij ook op niveau 3 en 4 van belang vinden? Een tabel met het takenpakket is te vinden in bijlage 2.

6.1 Het takenpakket SAW volgens de docent(coaches)

In het oordeel over het takenpakket weerspiegelt zich de opvatting dat de SAW'er er primair is voor de begeleiding en ondersteuning van de student. Gesprekken met de student, hoofdzakelijk op afspraak, soms informeel, vormen de kern van het werk. Ook huisbezoeken worden (heel) belangrijk gevonden. Daarnaast vinden de docent(coaches) advisering bij het omgaan met gedragsproblemen belangrijk. Zij betrekken dat vooral op de individuele begeleiding die zij zelf bieden. Daarover vertellen docent(coaches) dat zij wel kennis krijgen aangereikt, bijvoorbeeld over het omgaan met ADHD, of met autisme, maar dat het voor hen vaak lastig is om die kennis in de praktijk om te zetten. Door samen met de SAW'er gesprekken te voeren en/of een coachingstraject uit te voeren, leren zij veel bij.

Opmerkelijk is het grote belang dat de docent(coaches) hechten aan *verwijzen* als taak van de docent(coach). Veel docent(coaches) zien het als een verrijking dat de SAW'er de sociale kaart kent, een beroep kan doen op collega's binnen het SAW- netwerk en vervolgens contact onderhoudt met de jeugdhulp- of welzijnsinstelling.

In vergelijking met niveau 2 vallen twee verschillen op:

- de docent(coaches) hechten duidelijk minder waarde aan aanwezigheid van de SAW'er IN de lesgroep voor ongedwongen contact, dan wel voor een gerichte opdracht of observatie.
- zij vinden het evenmin belangrijk dat de SAW'er achteraf de les met hen bespreekt. Dit betreft dan het pedagogische deel, de SAW'er zal uiteraard niet op didactiek of kennisoverdracht adviseren.

Bij deze inschatting speelt mee dat de docent(coaches) gemiddeld genomen nauwelijks problemen ervaren met ongewenst gedrag in een lesgroep: studenten op dit niveau hebben de ambitie een diploma te halen en kunnen 'eigen problemen' en 'onderwijs' goed scheiden. Voor zover er problemen optreden in de les, zien de docent(coaches) zichzelf over het algemeen als voldoende vaardig om deze zelf aan te pakken.

De SAW'er is er kortom primair voor extra begeleiding bij individuele problematiek die de student belemmert in het leren, dan wel in het ontplooiën van zijn potentieel.

Over het 'adviseren van de docent bij het pedagogisch omgaan met verschillen in de klas' lopen de meningen ietwat uiteen. De meerderheid vindt dit (heel) belangrijk en vier docent(coaches) vinden dit niet belangrijk. De reden hiervoor is uit de antwoorden niet op te maken.

Drie docent(coaches) geven bij 'overig, namelijk...' aan dat zij het heel belangrijk vinden dat de SAW'er mee gaat naar een eerste artsenbezoek, o.i.d., contact heeft met ouders, dan wel overleg heeft met de leerplichtambtenaar en meegaat naar gesprekken op de stageplek.

6.2 Het takenpakket SAW volgens de SAW'ers

Alle zes SAW'ers met wie het takenpakket op niveau 3 en 4 is besproken, onderschrijven dat zij in vergelijking met niveau 2 niet of nauwelijks in de lesgroepen aanwezig zijn en veel minder met de docent achteraf de pedagogische aspecten van de les bespreken.

In vergelijking met niveau 2 besteden zij (relatief gezien) vergelijkbaar veel tijd aan het adviseren van docenten bij het omgaan met gedragsproblemen, aan gesprekjes tussendoor en in de vrije situaties, en aan het verwijzen van studenten.

Vier SAW'ers besteden duidelijk minder tijd aan het adviseren van de docenten over het pedagogisch omgaan met verschillen in de klas en vijf SAW'ers besteden minder tijd aan het afleggen van huisbezoeken, waarbij drie SAW'er opmerken dat zij hiervoor graag meer tijd zouden hebben.

Drie SAW'ers besteden op niveau 3 en 4 naar verhouding meer tijd aan al dan niet geplande gesprekken over privé aangelegenheden met studenten.

De kerntaak ligt volgens de SAW'ers in het voeren van al dan niet geplande gesprekken met studenten over privé omstandigheden. Verder stellen zij vast dat zij voldoende toekomen aan advisering bij gedragsproblemen, gesprekjes tussendoor en aan het verwijzen van studenten.

7 Meerwaarde en ontwikkelvragen

Het voorafgaande schetst een beeld van de stand van zaken in School als Werkplaats op niveau 3 en 4 ten tijde van het najaar 2014. Op dat moment is de inzet op niveau 3 en 4 nog niet volledig ontwikkeld, maar ver genoeg om tot een eerste beschrijving te komen. In dit hoofdstuk maken we een eerste balans op. Voor een vraag naar de effectiviteit is het nu nog te vroeg, al beschrijven de docent(coaches) en SAW'ers nu al voorbeelden van casuïstiek die aantonen dat studenten dankzij de inzet van SAW de opleiding vervolgen.

We beginnen met een verkenning van de vraag of inzet op niveau 3 en 4 zinvol is en ook op dat niveau meerwaarde heeft en waaruit die eventuele meerwaarde dan bestaat (7.1), gevolgd door een inventarisatie van verbeterpunten (7.2).

7.1 Meerwaarde van de inzet van School als Werkplaats op niveau 3 en 4

7.1.1 Het oordeel van de docent(coach)es

De docent(coach)es zijn zonder uitzondering zeer enthousiast. Zij benadrukken dat zij warme pleitbezorgers zijn van het continueren van de inzet van SAW op niveau 3 en 4: zij vinden de inzet van SAW overigens sowieso relevant, ongeacht het niveau.

Zij wijzen onder meer op de problematiek op niveau 3 en 4: het is niet zo dat studenten, vanwege hun hogere cognitieve niveau, andere problemen hebben dan studenten op niveau 2. Daarom zijn ook studenten op niveau 3 en 4 eveneens zeer gebaat met SAW en ook zij verdienen extra ondersteuning, zodat zij de schoolloopbaan succesvol kunnen continueren.

De docent(coaches) zien meerwaarde van de inzet van SAW vooral op de volgende specifieke aspecten:

- De SAW'er levert een concrete bijdrage aan het doel zoveel mogelijk studenten aan een diploma te helpen. De SAW'er neemt de ondersteuning over van de docent(coach), wanneer die niet verder kan en weet dankzij zijn expertise en vanuit zijn vertrouwensband met de student goede resultaten te bereiken.
- SAW werkt op locatie en binnen de opleidingen. Dat betekent dat ondersteuning direct beschikbaar is, want binnen de aanstellingsuren kunnen docent(coach) en SAW'er elkaar altijd direct aanspreken. Dankzij korte lijnen kan er heel snel worden gehandeld. De student kent de SAW'er vaak in ieder geval van gezicht.
- De SAW'er is deskundig, kan snel schakelen, heeft een groot netwerk en vormt 'het bruggetje' naar buiten. Hiermee neemt hij de docent(coach) heel veel werk uit handen, die nu niet zelf een heel netwerk hoeft op te bouwen. In een gesprek met de jongere begrijpt de SAW'er al snel wat er speelt en welke ondersteuning of hulp noodzakelijk is. Vervolgens beschikt de SAW'er over een uitgebreid netwerk en voldoende kennis van de sociale kaart om die hulp dan ook snel tot stand te kunnen brengen. En waar nodig, kan de SAW'er de student bij het eerste contact begeleiden.
- SAW'er en docent(coach) leren van elkaar: onder meer door samen gesprekken te voeren en te bespreken welke signalen van belang zijn en welke coaching vaardigheden.
- De flexibiliteit: ook op niveau 3 en 4 zijn de SAW'ers bereid om werktijden aan de student aan te passen. Overigens zijn er ook SAW'ers die vanwege hun belasting in caseload hierin strenger moeten optreden.
- SAW geeft meer inzicht in de redenen die studenten hebben om te stoppen. Eerder werd bij uitval op niveau 3 en 4 gedacht dat de student waarschijnlijk een te moeilijke opleiding had gekozen. Dankzij SAW wordt nu duidelijk dat het misschien helemaal niets heeft te maken

met een verkeerde keuze, maar dat ook op deze onderwijsniveaus psychosociale en maatschappelijke problematiek een belemmering kunnen vormen.

Een docent(coach) tekent hierbij aan dat hij de inzet vooral in de eerste twee jaar zinvol vindt, want in die jaren komen de meeste problemen naar voren waarbij inzet van SAW functioneel is. De SAW'er kan in deze fase problemen tackelen en als dat niet lukt, goede begeleiding bieden in de exit fase.

Enkele van de enthousiaste pleidooien van docent(coach)es:

Daarom is het heel belangrijk dat SAW van niveau 1 t/m 4 werkt, dat er een adviserende rol is, dat er een coachende rol in is en een buffer naar professionele hulpverlening. Het is een hele belangrijke schakel in de ondersteuning, want wij zijn geen hulpverlening, wij zijn er om op te leiden. Dat dat er is, vind ik heel belangrijk en ik gun het iedere opleiding in Nederland. Het is voor iedereen belangrijk. Gewoon om te zorgen dat het niet zo ver ontspoot, of om het niet zo zwaar te maken, maar dat jongeren met een prettig gevoel een opleiding kunnen volgen. Weet dat er levensvragen en problemen spelen, maar dat dat niet het einde van de opleiding hoeft te betekenen en dat ze daar gewoon ondersteuning in kunnen krijgen.

Een andere docent(coach):

Ik ben er ook echt heel trots op wat wij met SAW hebben bewerkstelligd. Sinds SAW er is, heeft de opleiding meer rendement, minder schooluitval, studenten gaan met plezier en in een veilige omgeving naar school. Er wordt gewerkt aan hun persoonlijke ontwikkeling. Ze weten waar ze zijn: in de zin van de competentie: *'ik ken mijn plek en ik weet wie ik ben'*. Dus dat levert het allemaal op en dan kun je ook leren.

Zo'n project, als we het hebben over de transities met de gemeente en de zorg, dan denk ik: dan moet hier nog meer geld en tijd in, om dat wat wij hier goed doen te behouden. En waar toch ook nog veel vrije tijd bij komt kijken, omdat we het goed willen doen. Het gaat niet om geld en tijd maar het gaat er wel om *dankzij* tijd en geld de goede resultaten te behouden.

Een andere docent(coach):

Ook voor niveau 3 en 4 is SAW heel belangrijk. Ik hoop **echt** dat het ons lukt om het vast te houden, want ik vind het gewoon heel positief. Het is echt een mogelijkheid om cursisten die anders misschien eerder zouden uitvallen, nu wèl in school te houden en weer zo goed mogelijk te laten functioneren. Want daar gaat het om, dat is ons doel. Het lukt niet met iedereen, soms haken ze af, maar die waren anders ook afgehaakt. En als het niet lukt, dan kun je het voor jezelf netjes afronden met een cursist. Er zijn altijd cursisten die het niet willen, die er niet voor open staan, maar dat is altijd zo. Soms moet je het moment afwachten en soms moeten mensen nog wat dieper zakken. En ze moeten het zelf doen.

6.1.2 Het oordeel van de SAW'ers

Ook de SAW'ers zijn enthousiast over het werken met studenten op niveau 3 en 4. Net als de docent(coaches) benadrukken ook zij dat aard en omvang van de problematiek niet anders is dan op niveau 2. Als meerwaarde noemen de SAW'ers:

- Het voorkomen van schooluitval. Zij beschrijven casuïstiek die duidelijk maakt dat een aantal studenten dankzij SAW nog een opleiding volgt.
- Snel kunnen signaleren, snel bijspringen en de korte lijnen met collega's. Bijvoorbeeld: als je zelf nog niet heel goed thuis bent in de verslavingszorg, heb je binnen SAW collega's die je daarbij op weg helpen. Daardoor word je zelf ook steeds beter.
- De flexibiliteit in het werk en de mogelijkheid om samen met de docent(coaches) een voor iedereen passende werkstijl te vinden: een benadering die past bij de studenten, de docenten én bij de opleiding. SAW vult aan waar de coach niet verder kan
- Voor de GGZ geldt SAW als vind- en werkplaats. Vanuit het FACT-team kan men op zoek naar studenten die op de opleidingen niet meer verschijnen. Maar ook: de school is een prachtige vindplaats om systeemproblematiek op te sporen. De ingang ligt bij de student die op school opvalt, maar daar zit vaak een disfunctionerend systeem achter.

Een SAW'er licht toe waarin zij de meerwaarde ziet:

Het grootste voordeel is dat een student de begeleiding krijgt die hij nodig heeft. Dus begeleiding van een docent kan krijgen op vakinhoud en op de opleiding en dat hij daar nu ook de begeleiding bij kan krijgen die hij nodig heeft op persoonlijk of sociaal-emotioneel gebied. Dus eigenlijk kan iedere professional die op school aan het werk is, zijn eigen vakgebied steeds beter uitoefenen en daardoor steeds beter bieden wat hij te bieden heeft en moet bieden aan een student. Het uitoefenen van zijn vak kan die docent weer met meer kwaliteit doen. Dat denk ik, dat dat het grootste voordeel is. Het uiteindelijke effect daarvan is, dat de student beter door de opleiding komt, zijn diploma haalt en tijdens dat traject alles krijgt wat hij nodig heeft, op alle verschillende gebieden: zowel op inhoud, als op het persoonlijke vlak.

Een andere SAW'er geeft een meer persoonlijke toelichting:

Je helpt mensen echt en je bent er voor ze. Je ziet gewoon dat ze echt opgelucht zijn. De stap om hulp te vragen is vaak heel groot en wat ik zelf zie, en wat mooi is om te zien, is dat als ze die stap eenmaal hebben genomen, dat ze er dan ook echt wel vaak iets aan hebben en dat ze opgelucht en blij zijn dat ze die stap hebben genomen. Ik heb nog nooit in een baan zo vaak te horen gekregen: 'Dank je wel, wat fijn', en daar doe ik het ook wel wat voor. Zo weet je zeker dat je relevant bezig bent en dat heb ik nog nooit zo meegemaakt. Daaruit maak ik wel op dat het belangrijk is dat wij er zijn. Als wij er niet zouden zijn, dan zouden deze mensen echt wegvallen. Ja, omdat er gewoonweg geen tijd is voor de coach om dit allemaal op te pakken. Want er is zoveel! En er komt alleen maar meer bij. Per week heb ik er drie of vier nieuwe studenten bij. En natuurlijk lossen er ook wel dingen op ondertussen. Maar ook daar blijf je wel contact mee houden. Het is wel steeds even: 'he, hoe gaat het?'. Nou, pak dat maar eens op als coach, zonder SAW'er. Ik snap dat ze daar geen tijd voor hebben, *wij* komen al tijd tekort.

7.2 Wat kan nog beter

De tevredenheid onder alle betrokkenen is zeer groot, de inzet van SAW op niveau 3 en 4 heeft zich razend snel ontwikkeld en is nu eigenlijk al niet meer weg te denken. Dit blijkt ook uit de reactie op de vraag naar mogelijke verbeteringen. Die beantwoordt men gewoonlijk door eerst opnieuw te benadrukken hoe blij men is met de inzet van SAW en de hoop op continuïteit uit te spreken. Pas na enig nadenken volgen enkele verbeterpunten.

7.2.1 Verbeterpunten volgens de docent(coach)es.

De docent(coach)es benadrukken vooral dat deze vorm van ondersteuning zo veel oplevert voor student en opleiding dat deze structureel moet worden. Een docent(coach) benoemt dat als verbeterpunt: zorg ervoor dat de deelnemende instellingen hun inzet structureel overeind kunnen houden.

Verder zijn als mogelijke verbeterpunten benoemd:

- Meerdere docent(coaches) willen graag dat de SAW'er minimaal jaarlijks in staat wordt gesteld om in een teamvergadering en/of in de lesgroepen duidelijk te maken wie en wat SAW is en wat het kan betekenen. Waaruit bestaat de toegevoegde waarde van SAW? De interne verbinding van de SAW'er met de docententeams kan beter en de SAW'er mag zichtbaarder zijn. Als een introductie op de opleidingen wegens gebrek aan tijd echt niet 'live' mogelijk is, is het aan de projectleiding om na te denken over alternatieve manieren waarop de SAW'er zichzelf wèl in beeld kan brengen. Het is van belang om SAW voortdurend levend te houden in het docententeam, want anders zakt het toch al snel weer weg. Dit is een relatie die voortdurend onderhoud vraagt.
- Naast een goede introductie, zijn er ook docent(coaches) die graag willen dat de SAW'er in ieder geval een deel van een studentenbespreking bij kan wonen, '*want daar IS zo'n zorgvergadering toch voor*', zegt een docent(coach).
- Sommige SAW'ers benutten de mogelijkheden die het registratiesysteem Eduarte biedt nog onvoldoende om goed bij te houden wie wat met en voor de student aan het doen is. Dat maakt dat de docent(coach) en de andere docenten soms niet goed terug kunnen vinden wat de SAW'er doet en hoe ver hij daarmee is.
- De terugkoppeling, al dan niet na vertrek van de SAW'er, is als aandachtspunt genoemd. Een docent(coach) vertelt dat hij na het vertrek van een SAW'er nooit meer heeft gehoord hoe het met een student van hem is afgelopen, die is opgenomen. Ook een andere docent(coach) zou graag meer horen van de resultaten van het verwijzen naar een andere instelling. Wat heeft het contact daar opgeleverd? Het zou mooi zijn wanneer school/ SAW en behandelaar op één lijn zouden werken.
- Zoals gezegd heeft de SAW'er op sommige opleidingen nauwelijks tijd om aanwezig zijn in de lesgroepen, of voor informeel contact. Eén docent(coach) noemt dit expliciet als punt waarvan hij zou willen dat de SAW'er daar meer tijd aan kan besteden.
- Sommige SAW'ers komen (te) weinig of niet toe aan huisbezoeken of contact met ouders. Dat maakt de inzet van SAW minder krachtig en vandaar dat docent(coaches) dit soms als verbeterpunt noemen. Dat betekent niet dat iedere SAW'er dit zelf zou moeten doen, ze kunnen onderling een taakverdeling maken, want het moet iemand wel liggen om ouders thuis op te zoeken.

7.2.2 Verbeterpunten volgens de SAW'er.

Ook de SAW'ers zijn overwegend zeer tevreden. Zij noemen de volgende verbeterpunten, waar zij zelf soms aan toevoegen dat het dan wel om details gaat. Sommige punten zijn inderdaad persoonlijk, dan wel zeer specifiek. Ook valt op dat enkele punten die de SAW'ers noemen, ook al aan de orde waren ten tijde van het onderzoek naar niveau 2. En er is overlap met de punten die de docent(coaches) noemen.

- Ook een SAW'er merkt op dat het op de opleidingen nog wel helderder mag worden wat SAW kan en doet, onder meer door een presentatie in de lesgroepen. Dat zou bijvoorbeeld kunnen

leiden tot een toename in het aantal *tijdige* verwijzingen. Meerdere SAW'ers stellen vast dat wanneer zij een presentatie geven over SAW, dit onmiddellijk leidt tot nieuwe aanmeldingen door docent(coaches).

- Een andere SAW'er zou graag meer informeel contact maken, omdat zij denkt dat ze op die manier een groter bereik zou creëren op niveau 3 en 4. Zij merkt deze behoefte ook op bij de docent(coaches), die haar al een paar keer hebben gevraagd of zij niet bij hen in de groep kan komen.
- Het zou efficiëntie en doelmatigheid verhogen, wanneer men studenten met een vergelijkbare problematiek bij elkaar in een groep zou begeleiden. Er zijn bijvoorbeeld veel meisjes met faalangst en/of weerbaarheidsproblemen. Een SAW'er heeft zelf te weinig tijd om groepsbegeleiding te bieden, maar inmiddels heeft het Friesland College besloten dit op te pakken. Vermoedelijk start binnenkort een groep voor meisjes met faalangst.
- Eén SAW'er vraagt om een kritische heroverweging van de norm van 4 op 40 versus 4 op 80 op niveau 3 en 4. Anderen hebben er óf begrip voor dat uitbreiding er niet in zit, dan wel komen goed uit met de norm.
- Eén SAW'er mist het deel uitmaken van een team, omdat ze niet vanuit een instelling werkt. Ze kan wel altijd een beroep doen op haar SAW-collega's, maar mist toch collega's om op terug te vallen en mee te sparren en dagelijks mee samen te werken.
- Eén SAW'er noemt onduidelijkheden in de relatie van SAW tot de wijkteams. Ze kent wijkteams die een wachtlijst hebben en vindt het niet altijd duidelijk hoe het nu zit met het verwijzen. Beide teams (SAW en wijkteam) zouden in elkaars verlengde kunnen werken en zijn te verbinden. Maar hoe? Dat is nog niet helder.
- De faciliteiten op de opleiding: het is soms moeilijk om een ruimte te vinden waar men in alle rust een gesprek met een student kan voeren.

Een SAW'er over wat er beter kan:

Wel is misschien een verbetering nodig op sommige afdelingen. Dat er nog meer oog komt voor wat SAW is, voor wat ze kunnen doen, voor wat de rol van de docent is en zou moeten zijn. Het zou nog wel wat scherper kunnen worden wat de docenten van ons verwachten en wat wij kunnen doen op zo'n afdeling.(...) Het loopt nu wel heel goed, maar dat wil niet zeggen dat het overal heel goed loopt en dat is dan wel een valkuil. Je moet goed blijven kijken waar de zwakke plekken zitten, daar moet je het iedere keer weer over hebben. Er ontstaat nu een klein beetje het gevaar dat, nu SAW steeds bekender wordt binnen de school, dat de veronderstelling opkomt dat iedereen wel weet wat het is en hoe hij er mee om moet gaan. En dat is nog niet overal zo. Los daarvan, is blijven herhalen sowieso van belang: jezelf in beeld brengen, de informatie weer even oprispen.

Een andere SAW'er heeft behoefte aan een analyse van de studentpopulatie van het Friesland College:

Ik vind wel dat er goed gekeken moet worden naar de toekomst. En laten we dan een goede analyse maken van de populatie die we nu op school hebben: waar zit nu de meeste zorg? En ga op basis daarvan de verdeling maken. Dat zou ik wel een verbetering vinden. Dat zal nu op niveau 4 misschien nog niet lukken. Maar het kan wel duidelijk worden gemaakt op welke scholen je veel meer werk hebt. Bijvoorbeeld: veel meisjes met psychosociale problematiek kiezen vaak voor zorg en welzijn. Daar kun je

dan wel je inzet, je aantal uren SAW, op afstemmen. Ik denk wel dat hier een aandachtspunt ligt voor de toekomst: kijk waar het het meeste nodig is.

Elkaar beter benutten in de innovatieve samenwerkingsmogelijkheden die SAW biedt, was in het eerste onderzoek, op niveau 2, aan de orde en komt nu ook op niveau 3 en 4 als verbeterpunt naar boven:

Ik moet ook meer gebruik maken van mijn collega SAW'ers, ik moet ze meer vragen, dat doe ik niet altijd goed. Het is voor mij nog wel een leerdoel, dat ik dat goed benut. Wij zijn vanuit onze thuisorganisaties gewend om heel erg solistisch te werken. Je *kunt* wel samenwerken, maar ik denk dat we elkaar nog beter kunnen gebruiken. Dat moeten we gewoon aan elkaar vragen. (...) Het zou helemaal niet raar zijn om elkaar daarin beter te gebruiken.

8 Tot slot

8.1 Conclusies

Na een succesvolle start op niveau 2, is SAW ook op niveau 3 en 4 binnen korte tijd een voor docent(coaches) en studenten vrijwel onmisbare bron van ondersteuning geworden. Op niveau 3 en 4 ligt het grootste succes in de individuele ondersteuning van studenten die anders als gevolg van hun problemen steeds meer zouden verzuimen en langzaam maar zeker van de opleiding verdwijnen. Op niveau 3 en 4 gaat het niet zoals op niveau 2 om 'meer rust in de lesgroep' of 'weer les kunnen geven', want de docenten hebben relatief weinig te maken met studenten die als gevolg van hun gedragsproblemen de les verstoren. Maar wel staat op niveau 3 en 4 het continueren van de individuele schoolloopbaan centraal, door een student de richting te wijzen waar de oplossing ligt, door met hem een kort inzicht gevend, dan wel probleemoplossend traject in te gaan, dan wel door hem snel en gericht door te verwijzen. De SAW'er doet dat door gericht te zijn op empowerment van de student en het versterken van diens eigen kracht en initiatief, binnen een onderwijscontext. De kracht van SAW ligt daarbij ook in het grote netwerk en gericht kunnen verwijzen. Het contact met de ouders is vaak van een wat andere aard dan op niveau 2. Op niveau 3 en 4 hebben de SAW'ers vaker te maken met een kwalitatief sterk netwerk en ouders die op eigen initiatief betrokken willen blijven.

Opmerkelijk is de snelheid waarmee de goede samenwerking tot stand is gekomen. Analoog aan niveau 2 werkt men ook op deze opleidingen intensief samen: docent(coach) en SAW'er werken vanuit een visie en aanpak die zij beide delen en opnieuw blijkt het cruciaal te zijn dat de SAW'er voortdurend op de locatie beschikbaar is. De student heeft veel vertrouwen in zijn docent(coach), die veel aan kan en op diens gezag accepteert hij docent(coach) en SAW'er als een twee-eenheid.

De veronderstellingen bij aanvang blijken een nuttig hulpmiddel te zijn om de richting in de inzet van SAW aan te geven. Niet alle veronderstellingen zijn uitgekomen: zo is het bijvoorbeeld opmerkelijk dat ook studenten op niveau 3 en 4 bij voorkeur niet alleen naar een intakegesprek gaan bij een jeugdhulp of welzijnsorganisatie. Ook de veronderstelling dat de trajecten korter zouden kunnen zijn, komt vaak niet uit. Dat heeft gevolgen voor de gestelde norm: op dit moment komen de SAW'ers daar nog mee uit, maar het is te voorzien dat een aantal SAW'ers in de nabije toekomst overbelast gaat raken. Tegelijkertijd is vast te stellen dat de toegenomen werkdruk nu al leidt tot een scherpere beoordeling van hulpvragen: de 'minder' urgente kwesties moeten volgens de SAW'ers dan maar even wachten. Dat is vooralsnog niet persé een negatieve ontwikkeling, maar het is wel zaak deze zorgvuldig te volgen: het moet niet zo zijn dat in de toekomst ook studenten met urgente vragen minder prioriteit gaan krijgen.

Een ander aandachtspunt in relatie tot de gestelde norm, is dat het voor SAW'ers met relatief veel uren en dus een zware caseload niet langer haalbaar is om alle studenten van 'zijn' opleiding(en) te kennen. Daarnaast is gebleken dat een goede introductie in alle lesgroepen aan het begin van het schooljaar niet altijd plaatsvindt. Hiermee valt een kernaspect van SAW weg: de SAW'er is er voor *alle* studenten en nadrukkelijk niet alleen voor degenen die problemen hebben. Het maakt ook dat het aantal studenten dat zichzelf aanmeldt gering is: er is weinig ruimte voor spontaan en informeel contact met de studenten, wennen aan elkaar en dus zullen studenten minder snel uit zichzelf op een

SAW'er af stappen. Daarnaast geldt echter ook dat deze studenten, zeker op niveau 4, toch al niet snel uit zichzelf hulpverlening accepteren.

Dit alles versterkt de spilfunctie van de docent(coach). Nog sterker dan op niveau 2 is de docent(coach) de toegangspoort tot SAW. Dat lijkt ook goed te passen bij de visie die docent(coach) en SAW'er delen, maar betekent ook dat iedere SAW'er heel sterk is aangewezen op de signalerende en gespreksvaardigheden van de docent(coach). Overigens zijn hierin geen belemmeringen aangetroffen: bij alle gesprekspartners leeft de overtuiging dat de docent(coaches) voldoende vaardig zijn in het signaleren, goed kunnen coachen en dat men op de opleidingen geen problematiek over het hoofd ziet. Wel is het goed om zich hiervan bewust te zijn.

Daarnaast brengt de norm en de tijdsdruk die de SAW'ers ervaren ook met zich mee dat zij andere keuzes maken in het takenpakket dan de SAW'er op niveau 2. Het meest opvallende verschil is de geringere hoeveelheid informeel contact tussen SAW'er en student. Maar ook SAW'er en docent(coach) hebben minder persoonlijk overleg en contact.

De geringere mate van informeel contact wordt niet als belemmerend ervaren voor het tot stand komen van een vertrouwensrelatie met de student, maar er bestaat bij sommige gesprekspartners wel meer behoefte aan informeel contact. Dat wil zeggen: *buiten* de les. Het tot stand brengen van informeel contact *tijdens* de lessen lijkt niemand erg op prijs te stellen.

De werkzaamheden van de SAW'er liggen in lijn met hetgeen in een landelijke werkgroep is geformuleerd als kenmerken van wat men daar heeft beschreven als de 'nieuwe begeleider'. Sterker nog: het SAW-team heeft feitelijk een voorsprong op deze kenmerken, aangezien zo goed als alle jeugdhulp- en welzijnsinstellingen uit de regio meewerken aan SAW, waardoor er nauwelijks of geen expertise ontbreekt in het jeugdhulp aanbod en evenmin aanvullende begeleiding of deskundigheidsbevordering nodig is.

8.2 Aanbevelingen

Op basis van de onderzoeksresultaten en conclusies komen we wat betreft de inzet van SAW op niveau 3 en 4 tot de volgende aanbevelingen:

De norm 4 op 80

Voor de toekomst is het van belang de ontwikkeling in de tijdsdruk goed te volgen: de werkbelasting van een aantal SAW'ers komt aan zijn grens. Anderzijds is ook gebleken dat de norm momenteel niet zeer strikt wordt gehandhaafd: er lijken SAW'ers te zijn met minder, maar ook met meer studenten dan de norm aangeeft. In overleg met de SAW'er is hierin mogelijk meer balans aan te brengen. In de toekomst staat al al een preciezere evaluatie van de norm gepland.

De norm is mede gebaseerd op de verwachting dat bij de studenten op niveau 3 en 4 kortere trajecten mogelijk zijn, waardoor tijdwinst ontstaat. Op dit moment komt deze verwachting nog niet uit en waarschijnlijk moet deze verwachting worden bijgesteld.

Introductie

Bekendheid van SAW bij alle studenten van de opleidingen waarvoor de SAW'er werkt is essentieel. Dit is ook beleid in het project: SAW is er immers voor *alle* studenten. Daarom is meer eenheid in de introductie van belang: het moet mogelijk zijn dat een SAW'er aan het begin van het schooljaar alle lesgroepen kort bezoekt en zich voorstelt. Als dat echt niet haalbaar is, zal de projectleiding naar

alternatieve wegen moeten zoeken, zodat de SAW'er zijn bekendheid kan vergroten. Dergelijke voorlichting is minimaal jaarlijks te herhalen: de relatie SAW- docententeam vergt voortdurend onderhoud.

Teamvergaderingen

Vrijwel alle SAW'ers hebben momenteel te weinig uren om deel te kunnen nemen aan teamvergaderingen. Het is van belang om hiervoor een oplossing te vinden, omdat (gedeeltelijke) deelname wel belangrijk is. Het versterkt het contact en de samenwerking tussen SAW en docententeam; het zorgt ervoor dat de SAW'er zijn expertise op de juiste plaats in kan brengen en het zorgt ervoor dat de SAW'er 'het complete plaatje' krijgt. Hij is meer bekend met zaken die op de opleiding spelen, meer betrokken en dat maakt dat docenten, vakspecialisten en docent(coaches) hem eerder op zullen zoeken. Dat wil niet zeggen dat de SAW'er wekelijks bij een vergadering aanwezig moet zijn. Dit kan op afroep, of enkele keren per jaar.

Huisbezoeken

Er komen situaties voor, waarin het in het kader van de begeleiding belangrijk is om ouders en/of student thuis op te zoeken. Dit is breed erkend door de gesprekspartners, maar niet altijd mogelijk. Een huisbezoek hoeft geen standaard aanbod te zijn, maar moet, indien van belang, wel mogelijk zijn.

Op weg helpen bij een verwijzing.

In de veronderstellingen bij aanvang is opgenomen dat het begeleiden bij een verwijzing naar een externe instelling op niveau 3 en 4 minder nodig zou zijn. Toch blijkt de behoefte hieraan groot te zijn op niveau 3 en 4. Hiermee is rekening te houden in de formatie van de SAW'er.

Ten slotte

Ten tijde van het onderzoek heeft de uitbreiding naar niveau 3 en 4 nog maar net plaatsgevonden: er zijn SAW'ers in september op dit onderwijsniveau gestart en in november geïnterviewd.

De laagdrempelige bekendheid met elkaar (inclusief de aanwezigheid in de klas), die op de niveau 2 opleidingen als voorwaardelijk geldt voor contact en vertrouwen, lijkt veel minder of niet voorwaardelijk op de niveau 3-4 opleidingen. Vertrouwen in de docent(coach) blijkt een goede basis te zijn voor verwijzing naar en vertrouwen in de SAW'er. Effectieve signalering en toeleiding door de docent(oach)es lijkt op de niveau 3-4 opleidingen een goede route voor effectieve inzet van aanvullende ondersteuning.

In principe zou de verwijzing naar de SAW'er via de docent(coach) bij moeten dragen aan een selectievere inzet van SAW met een hogere effectiviteit. Vooralsnog is dit vermoeden niet bevestigd in het onderzoek.

De werkwijze in de 3-4 opleidingen komt momenteel enigszins overeen met de werkwijze van het schoolmaatschappelijk werk in het mbo. Het zou interessant zijn nader vergelijkend onderzoek te doen wat de meest werkzame elementen zijn in die vergelijking.

Het is duidelijk dat de beschikbaarheid van ondersteunende jeugdhulpverleners en welzijnswerkers sterk wordt gewaardeerd door de studenten, de docenten en docent(coaches). Meer onderzoek is nodig om op een bredere schaal te bepalen of het in dit onderzoek aangetroffen voortraject, met als kenmerken: docent(coach)es die competent zijn, vertrouwen genieten van studenten, relevante

signalen opmerken, zelf basale pedagogische begeleiding kunnen bieden en ook weten wanneer en hoe ze op moeten schalen, mogelijk tot een nog effectiever gebruik van SAW gaat leiden.

Bijlage 1: Profiel medewerkers School als Werkplaats

Benodigde competenties:

- **Lef en contact:** werkt outreachend, stapt met “open mind” op student/jongere af en maakt gemakkelijk contact, zowel individueel als in een groep. Beweegt zich proactief in een groep studenten/jongeren; kan weerstand van de student/jongere ombuigen en omzetten tot concrete acties, neemt niet over en is betrouwbaar;
- **Generalistisch:** is als hulpverlener breed inzetbaar op meerdere terreinen van de zorg voor de jeugd; kan op een breed scala aan vragen en omstandigheden soepel inspelen en eerste steun bieden; kan de kaders van de eigen organisatie loslaten; kan observeren/signaleren en kan eerst zelf oplossend handelen en draagt studenten/jongeren, als dat nodig is, over naar specialistische hulp. Werkt indien nodig dwars door de ketens heen en neemt daarin zo nodig de regie naar andere (zorg)partners toe;
- **Preventief:** werkt proactief, oplossingsgericht en biedt ondersteuning in een zo vroeg mogelijk stadium en voorkomt waar haalbaar doorverwijzing naar specialistische en duurdere zorg; werkt vanuit de kracht van jongeren;
- **Brugbouwer tussen onderwijs en zorg:** versterkt de pedagogische vaardigheden van de docent(coaches). Zet ervaring en kennis van de (jeugd)zorg in om het pedagogisch klimaat in de groep op school te verbeteren/versterken.
- **Ondernemend:** vindt het werken in het traject SAW een uitdaging, bedenkt samen met de student/jongere en/of de docent(coach) creatieve oplossingen, zoekt de durft de grenzen van wat mogelijk is op; heeft geen 9 tot 5 mentaliteit,
- **Samenwerkend:** heeft (in het team SAW en het docententeam) een positieve en aanvullende inbreng Is transparant in zijn/haar aanpak, zorgt altijd voor een terugkoppeling van zijn werkzaamheden. Draagt kennis en ervaring van eigen instelling actief over en kan op alle niveaus goed communiceren.
- **Resultaatgericht:** is een doener, pakt aan, werkt concreet, is gericht op oplossingen en durft zich buiten de gebaande paden te bewegen.
- **Delen:** staat achter de visie, uitgangspunten, doel en werkwijze van SAW-team en draagt deze actief uit, werkt transparant.
- **Reflectief:** staat regelmatig stil bij zichzelf en zijn eigen handelen, durft open naar zichzelf te kijken en daarover met collega's in gesprek te gaan; vraagt feedback en gebruikt deze om inzicht te krijgen in zijn professioneel handelen en ontwikkelt van daaruit alternatieven en probeert deze uit.
- **Vakkennis:** afgeronde HBO-opleiding (MWD/SPH/Pedagogiek) en ten minste drie jaar relevante werkervaring. Kennis van pedagogiek en ontwikkelingspsychologie. Kennis van en inzicht in het hulpaanbod (sociale kaart), hulpverleningsmethodieken en diagnostische instrumenten. Kennis van gedragsproblemen en psychiatrische beelden.

Bijlage 2. Tabellen de Nieuwe Begeleider en het takenpakket

Tabel 1: Het concept van de nieuwe begeleider: welke kenmerken heeft de nieuwe begeleider? Toegepast op niveau 3 en 4

Kenmerk nieuwe begeleider	Zie ik (ruim) voldoende terug bij de SAW'er	Zie ik te weinig terug bij de SAW'er/ moet de SAW'er nog (verder) ontwikkelen	Vind ik minder of niet relevant voor SAW
Gericht op empowerment, versterken van eigen kracht	11	1	
Gericht op het versterken van het eigen initiatief van studenten	12		
Zoekt naar praktische oplossingen die werkbaar zijn binnen een onderwijscontext	10		2
Gericht op deskundigheidsbevordering in een horizontale relatie, het leren van elkaar	9	1	2
Helpt docenten eigen leervragen formuleren, werkt aan meer professionalisering op de pedagogische vaardigheden	5	3	4
Stelt vast welke expertise nog ontbreekt in het jeugdhulp aanbod	9		3
Stelt vast welke aanvullende begeleiding of deskundigheidsbevordering nodig is.	9		3

Tabel 2: Het takenpakket van de SAW'er op niveau 2, toegepast op niveau 3 en 4. Oordeel van 12 docent(coach)es.

Taak	Ik vind het heel belangrijk dat SAW deze taak uitvoert	Ik vind het belangrijk dat SAW deze taak uitvoert	Ik vind het minder of niet belangrijk dat SAW deze taak uitvoert
Aparte (al dan niet geplande) gesprekken over privé aangelegenheden van studenten / leefomstandigheden / toekomst	11	1	--
Verwijzen	11	1	--
Advisering van de docent over het omgaan met gedragsproblemen van	8	4	--

studenten			
Gesprekken tussendoor met studenten in de vrije momenten (vrije uren, pauzes)	8	3	1
Huisbezoeken	5	7	
Advisering van de docent over het pedagogisch omgaan met verschillen in de klas	2	6	4
Aanwezig zijn in de lesgroep ivm gerichte observatie of andere doelen	1	5	6
Aanwezig zijn in de lesgroep voor ongedwongen contact	1	4	7
Achteraf de les met een docent bespreken (onderwerp o.a.: interactie docent – student, student – mede studenten)	--	5	7
Overig, namelijk.....	3		

Het Nederlands Jeugdinstituut: hét expertisecentrum over jeugd en opvoeding

Het Nederlands Jeugdinstituut is het landelijk kennisinstituut voor jeugd- en opvoedingsvraagstukken. Het werkterrein van het Nederlands Jeugdinstituut strekt zich uit van de jeugdgezondheidszorg, opvang, educatie en jeugdwelzijn tot opvoedingsondersteuning, jeugdzorg en jeugdbescherming evenals aangrenzende werkvelden als onderwijs, justitie en internationale jongerenprojecten.

Missie

De bestaansgrond van het Nederlands Jeugdinstituut ligt in het streven naar een gezonde ontwikkeling van jeugdigen, en verbetering van de sociale en pedagogische kwaliteit van hun leefomgeving. Om dat te kunnen bereiken is kennis nodig. Kennis waarmee de kwaliteit en effectiviteit van de jeugd- en opvoedingssector kan verbeteren. Kennis van de normale ontwikkeling en opvoeding van jeugdigen, preventie en behandeling van opvoedings- en opgroei problemen, effectieve werkwijzen en programma's, professionalisering en stelsel- en ketenvraagstukken. Het Nederlands Jeugdinstituut ontwikkelt, beheert en implementeert die kennis.

Doelgroep

Het Nederlands Jeugdinstituut werkt voor beleidsmakers, staffunctionarissen en beroepskrachten in de sector jeugd en opvoeding. Wij maken kennis beschikbaar voor de praktijk, maar genereren ook kennisvragen vanuit de praktijk. Op die manier wordt een kenniscyclus georganiseerd, die de jeugdsector helpt het probleemoplossend vermogen te vergroten en de kwaliteit en effectiviteit van de dienstverlening te verbeteren.

Producten

Het werk van het Nederlands Jeugdinstituut resulteert in uiteenlopende producten zoals een infolijn, websites, tijdschriften, e-zines, databanken, themadossiers, factsheets, diverse ontwikkelings- en onderzoeksproducten, trainingen, congressen en adviezen.

Meer weten?

Wilt u meer weten over het Nederlands Jeugdinstituut of zijn beleidsterreinen, dan kunt u terecht op onze website www.nji.nl.

Wilt u op de hoogte blijven van nieuws uit de jeugdsector? Neem dan een gratis abonnement op onze digitale *Nieuwsbrief Jeugd*.